

HARCZ
a
MUNKANÉLKÜLISÉG
ELLEN

ÍRTA
GELLÉRI MÓR

BUDAPEST, 1900.

Szerény körben hoztuk először szóba a munkanélküliség kérdését. Sokat tanakodtunk a jövő eme nagy problémája fölött. Mindketten más elhatározásra jutottunk. Te nyomban a gyakorlat terére léptél és a budapest-józsefvárosi jótékony egyesület aegise alatt létesítetted az első foglalkoztató-műhelyt, mely azóta serényen működik. Én szorgalmasan folytattam a kérdésre vonatkozó tanulmányaimat s ezeket egybegyűjtve, adom közre e szerény kis füzetben* – mindazok számára, kik nálunk időt és fáradságot szentelhetnek

* Külön lenyomata és részben kiegészítése az *Új Magyar Szemle* 1900. május-júniusi számaiban megjelent cikkeimnek.

ennek a nagyfontosságú ügynek. És Neked ajánlom e tanulmányt, mert ebben a kérdésben legelső voltál nálunk a gyakorlati alkotás terén és talán legjobban tudod méltányolni a külföldi tapasztalatok által nyújtott tanulságokat. És a te buzgóságodnak idővel talán sikerülni fog e kérdés számára sok más fontos tényező támogatását és érdeklődését is megnyerni és – hiszen a csodák korszakát éljük – talán lehetséges lesz a munkátlanok üdvös foglalkoztatását gyakorlati útra terelni nálunk is, vagyis abban az országban, a hol olyan sokan vannak még, a kik nem tudnak, nem akarnak és nem szeretnek dolgozni.

Budapest, 1900. július 1.

A mai kor egyik legfontosabb problémája: a munkanélküliség ellen való védekezés. Bármiképpen gondolkozunk arról, hogy mi a teendő szemben a különböző nagyobb vagy kisebb jelentőségű szociális bajokkal, ennek a védekezésnek a szükségét ma, a mikor a szóban forgó baj egyre nagyobb és nagyobb mérveket ölt, mindenki be fogja látni.

A munkanélküliség közvetetlen okai főképpen a következők: a gépek nagymérvű terjedése a nagy- és a kisüzem minden ágában; a munkaerőknek a fővárosokba való torlódása; a saisonmunka; üzletpangás vagy rendkívüli esetek, melyek a munkások nagyobbmérvű elbocsájtását vonják maguk után s végre a munkakerülés.

Mindez már régóta aktuális társadalmi kérdéssé avatta a munkátlanok foglalkoztatásának és kártalanításának kérdését.

A kérdés hullámai hozzánk is elhatottak, sőt valamicskét már mi is tettünk e bajjal szemben. Nálunk ugyanis nemrég nyílt meg a munkaközvetítő intézet, mely azonban a bajnak egyelőre csak kisebb részét lesz hivatva szanálni. Sőt a munkanélkülieket foglalkoztató kis mintatelepünk is van már, mely szerény, de szerencsés kezdet ezen a téren s melynek nagyarányú kiterjesztése a főváros egész területére nagyon kívánatos volna. A budapest-józsefvárosi közjótékonysági egyesület foglalkoztató intézete egyelőre a következő foglalkozási ágakat karolja föl: I. ruha-készítés (kizárólag a kerületi szegény gyermekek felruházására); II. selyemhulladékok feldolgozása; III. harisnyakötés; IV. horgolás; V. tollfosztás; VI. czímírás; VII. papírzacskókészítés; VIII. favágás; IX. kőzúzás. A fel-

ügyelő-bizottság föl van hatalmazva esetleg újabb foglalkozási nemeket is célba venni. Mint látszik, az összes foglalkozások szándékosan úgy vannak összeválogatva, hogy azok egyrészt az iparosokkal ne versenyezzenek, másrészt hogy azokat minden, bármily foglalkozású ember könnyen tudja végrehajtani. Kivételt a ruhakészítés képezne, de ez kizárólag kerületbeli szegény tanulók ingyen felruházására szorítkozik és ennek költségeit szintén a nevezett jótékony egyesület viseli. A foglalkoztatott egyének rendszerint reggelire, ebédre és hálóhelyre szóló utalványokat kapnak. Ennek értékét keresetükből levonják. Foglalkoztatásuk reggel fél 7-től déli egy óráig tart (félórai szünet van a pihenésre) s napi keresetük legfeljebb 50 krajczárra rúghat. És ezt a keresetet is több indikált esetben utalványokban kapja, a mely utóbbiak segítségével olcsó ebédet s igen olcsó éjjeli szállást adnak neki. Ez némi biztosíték arra

nézve, hogy a keresetet nem kótyavetyéli el.

Az intézetet munkaközvetítéssel is összekapcsolták, hogy mindenekelőtt kísérletet tegyenek minden munkára jelentkezőnek rendszeres elhelyezésére. Csak ha ez nem sikerül, kaphat, az illető az intézetben egy, legfeljebb két héten át munkát. Üdvös újítás benne az, hogy a munkateremben több varrógép áll oly szegény nők rendelkezésére, a kik varrnivalójukat idehozhatják és egész csöndben, teljesen ingyen végezhetik minden megvarrni való munkájukat.

Mindez ugyan még nagyon kevés, de legalább a kezdeten túlsegítette az ügyet; mert a míg idáig jutottunk, sokat kellett a kérdésnek fejlődni és érni.

A kérdés azonban mindig aktuálisabb lesz és még sokáig fog főszínen maradni. E szempontból hordottam össze azt az anyagot,

mely a kérdés előzményeire és fokról-fokra való fejlődésére vonatkozik.

Természetes, hogy fölhasználtam eme törekvésem érvényesítése közben mindazt, a mi e tárgyban itthon szétszórva már érintve volt; de főleg a külföldi szakirodalom volt a forrásom, sőt a napisajtó idevágó értesítéseit is rendszeresen gyűjtöttem és kiaknáztam, hogy a nagy arányokban fejlődő tárgyat lehetőleg minden oldalról megvilágíthassam.

I.

Lássuk mindenekelőtt a munkátlankat ideiglenesen vagy – állandóan foglalkoztató *legrégibb intézeteket* működésük és fejlődésük arányai szerint.

Mindenekelőtt figyelmet érdemelnek a *német keresztény utasfogadók* (christliche Herbergen zur Heimat), melyek elseje 1854-ben keletkezett Bonnban. Az ily Herbergben való tartózkodás naponként 75 fillérbe kerül; pálinkát nem szabad kiszolgálni, csak sört s ezt is a legcsekélyebb mennyiségben. Este 10-kor le kell feküdni s reggel 6-kor fölkelni. Az erre a mintára kis városokban szervezett utasfogadók a vándorlóknak csak egy estére adnak szállást és ellátást 35-40 fillérért. 1893-ban Németországban 426 ily utasfogadó

állott fenn 15,462 ágygyal, melyeket 2.286,614 éjszakán át 1.508,965 átutazó vett igénybe, ezenfelül 19,593 községbeli munkás, aki csak kosztra járt be.

A *leány fogadók* Berlinben létesültek, később elterjedtek egész Németországban, a hol most már vagy 50 ily szálló áll fönn, melyeket nemcsak munkanélküli leányok, hanem állandó foglalkozással bíró leánymunkások is igénybe vehetnek teljes ellátásra, melyért havonkint 30-40 márkát fizetnek. Az intézet főczélja, hogy a maguk erejére utalt leányoknak védő otthona legyen az élet számos kísértése ellenében. A legmintaszerűbb ily intézet a berlini Marienheim, mely egészségügyi és gyakorlati szempontból kitűnően van berendezve és háztartási főzőiskolával összekötve. A főzőiskola 30 fillérért kitűnő ebédet ad; lakást pedig, beleértve a fűtést és világítást is, 6-10 márkáért havonkint; a reggeli 10, a délutáni kávé 10, a vacsora 20, az

ebéd 30-50fillérbe kerül. *A főzőiskolák* munkaközvetítéssel vannak összekapcsolva, melyért az elhelyezett leányok semmit se fizetnek, az úrnők azonban, a kikhez ennek révén cselédekot juttatnak, egy-egy szakácsné után 3 márkát fizetnek.

Ellátó állomások (Natural-Verpfliegstationen) is vannak Németországban olyanok-száma, a kiknek nincs pénzük. Ezek este megérkeznek az állomásra, ahol éjjeli szállást kapnak; másnap délelőtt dolgozniok kell s ekkor a teljesített munka arányához képest tisztességes ebédet kapnak, délután pedig tovább kell vándorolniuk. Minden ily állomáson van munkakimutatás is, úgy, hogy a legény nyomban tájékozva lehet az iránt: talál e munkát, vagy tovább kell-e mennie. Az első ily stáció 1865-ben keletkezett Würtembergben s innen terjedt tova. A munka, melyet az átutazók teljesítenek, a következő: favágás, utczatisztítás, dió- és mogyorótörés,

kövek aprózása, földmunkák, tollfosztás, fogvájókészítés, stb. A legutóbbi számlálás szerint Poroszországban 951 ily állomás volt, melyek évenként 600,000 ebédet, 1.000,000 vacsorát, ugyanannyi szállást és reggelit adnak ki. A költségeket a község lakosai fizetik, kikre átlag évente 5 fillér költség esik, ez ellenében azonban legalább 50 koldustól szabadultak meg.

Minthogy a munkakerülők ügyesen tudják kihasználni a szabályokat, hogy ingyenélők lehessenek, Aargau kantonban külön törvényt hoztak, hogy az ily szállókban csak munkakönyvet felmutató egyének vehetők föl, kik a szállásért és kosztért külön munkát tartoznak teljesíteni, de még ebben az esetben is csak addig maradhatnak az intézetben, míg ez állandó munkát nem közvetít a számukra. Hasonló törvényt alkotott Csehország s több német állam, mely országokban az ily szállók költségeinek nagyobb részét a hatóság fedezi.

A *javítóházak* kategóriája kissé messze esik ez intézményektől, de a teljesség kedvéért ezeket is megemlítjük.

Németországban az első dologházat 1791-ben nyitották meg s jelenleg is csak 47 van 10 filiáléval, melyekben legfeljebb 14,000 egyént lehet elhelyezni, pedig a legtöbb helyen tehetetlenek menhelyeivel állanak kapcsolatban. Szervezetük a javítóintézetekéhez hasonló, a letartóztatottak hosszabb ideig maradnak itt és külső munkára is felhasználják őket. Az angol dologházak újabban inkább menedékházak, különösen gyermekek számára; belépés csak a nyilvános alamizsnából élők számára kötelező. Oroszországban 1882 óta állanak fenn a dologházak, jelenleg 30, éjjeli szállásokkal, népkonyhákkal kapcsolatban; árvákat és elaggottakat is tartanak; főcéljuk azonban a koldusoknak és a foglalkozást nem találóknak ideiglenes menedékhelyet és munkát adni. New-Yorkban a

dologházak rendőri intézmények, a koldusokat 10 napra, ismétlés esetén 3 hónapra, sőt évekre zárják be ide s kemény munkával foglalkoztatják őket. Németalföldön az angol rendszer az uralkodó, de még inkább humanisztikus jelleggel. Egész családokat is elvesznek, munkájukból jövedelmet nyújtanak nekik s igyekeznek ismét önállókká tenni, ezért többek között engedélyt kell kérniök, ha egy évnél tovább maradnak az intézetben; különben élelmezésükből elvileg hiányzik a húsétel hogy élénkebb légyen vágyakozásuk a saját otthon iránt. Mily nagy szükség van ily arányú vezetésre, tanúsítja többek közt a new-yorki szegények házában tartott kutatás eredménye, mely szerint 12,614 bennlakó közül mintegy 3000 már 2-5 évig lakott ott, néhányan 30-40 évig s volt egy pár család, melynek tagjai három nemzedéken át a szegények házának jótéteményeit állandóan élvezték.

Tökéletesebbnek elismert alakja a foglalkozást nem találók okszerű gyámolításának a *munkás-gyarmatok* létesítése, melyekben maga az intézet ad ideiglenes munkát, vagy legalább szigorúan nevelő irányú felügyelete áfatt tartja a munkásokat, nemcsak egy pár napig, hanem mindaddig, míg azok állandó elhelyezését biztosíthatja. Ezt a nagyfontosságú reformeszmét leelőször 1817-ben Van der Bosch tábornok kezdeményezésére a hollandok valósítottak meg, kik a foglalkozás nélkül maradt, munkások számára Drenth-tartományban 600 hektár, nagyságú földet vásároltak, melynek terméketlen homoktalaján mintagazdaságot létesítettek. Ma az egy-let több ezer volt koldust és csavargót foglalkoztat, a gazdasági munkán kívül kisebb ipartelepeket és kertésziskolákat tart fenn, gyarmataiban 224 állandóan letelepedett családtag van s a megmunkált vad vidéken több új virágzó község keletkezett.

A hollandusok példáját nagy buzgalommal karolta fel Németországban Bodelschwing westfáliai lelkész, ki a hetvenes évek közepén az alapítási szédelgés után nagyon elszaporodott koldusokat és csavargókat akarta felhasználni a nagy kiterjedésű mocsaras és tőzeges vidékek termékenynyé tételére. 1882-ben alakult az első Wilhelmsdorf nevű gyarmat Bielefeld mellett, most van 32 (6 nők számára). A 26 férfiintézetben 3100 hektár földet tettek termékenynyé, az állandóan letelepedettek száma 3024 s az összes föl-vett munkások száma 83,708. Az Összes gyarmatok központi hatósága Potsdamban van s az igazgatóság havonként megjelenő közlőnyt ad ki »Arbeiter-Colonie« cím alatt. A nők intézeteiben, továbbá Berlinben, Hamburgban és Magdeburgban házi-ipart üznek, de mindenütt szigorú a házi-rend, bár a börtön jellegét határozottan kerülük, még az egyenruha viselését is. E gyarmatokban a

munkás az első 14 napon ingyen dolgozik és pedig eleinte csak egy pár órát, később mindig többet; azontúl kis napszámot kap, mely 1-60 fillérig terjedhet. E fizetésből törleszti ruházatának költségeit. A bér azért oly csekély, mert a többi munkásoknak nem akarnak konkurencziát csinálni.

Érdekes, hogy a már jól kiképzett munkást, a ki másutt is megélhet, elküldik s aztán ismét dologtalan és avatatlan emberek kiképzését kezdik meg.

Házi iparként készítenek ládát, seprőt, kefét, szalmafonatokat, papucsot; a gyengébbek gyújtókészülékeket, édesfahantást, kávészem-válogatást, papírzacskókat, gyantagolyókat, stb. A legtöbb vállalat nem fizeti ki magát, az egyesületek évenként mintegy 10 ezer forinttal pótolják a bevételeket a természetben eszközölt gyűjtéseken kívül, melyekre vonatkozólag mellékesen említjük meg, hogy Bodelschwing létesítette a rongyok (el-

dobott apró házitárgyak, ruhák, bélyegek, újságok, dugaszok) gyűjtését, melyből szintén több ezer forint kerül ki évenként. Különösen hátráltatja a gyarmatok felvirágoztatását, hogy elvből nem használnak gépeket s hogy a munkások nagy része igen gyorsan változik.

Hasonló *munkástelepeket* létesített az »üdv hadserege« Angliában, ezek közül a legrégebb (1891) Hadleigh várkastélyban 2963 acre, részben eddig használatlan talajon igen szép eredményeket ért el. Oroszországban és Svájcban szintén vannak ily talajjavítási célból felállított munkásgyarmatok, sőt utóbbi helyen Neuchatel és Vaud kantonokban már 1873 óta rabok számára is állítottak fel munkásgyarmatokat, lényegben hasonló céllal.

Némi reformot mutat ezekkel szemben a Bréma mellett levő Friedrich-Wilhelmsdorf *nevű otthongyarmat* (Heimats-Colonie), melyet Cronemeyer lelkész alapított 1887-ben s

melynek végcélja az, hogy a foglalkozást nem találó vagyontalanoknak lehetővé tegye az önálló otthon létesítését. Ha az önként jelentkező munkás 3 évig a munkásgyarmatok rendes foglalkozásában jól viselte magát s e mellett oktatásban is részesült, megnő-sülhet s lakást is kap istállóval és két hold földdel, melyet újabb három év múlva nagyobb állandó bérlettel cserélhet fel. Az otthongyarmatban jelenleg már 25 ily család él, kik a többi munkásokkal együtt 108 hektár földet művelnek meg. A gyarmat sikere máris felkeltette azt a gondolatot, hogy Németországnak mintegy 22,000 négyzetkilométernyire tehető, ma még használatlan területét ily gyarmatok létesítése által igyekezzenek megjavítani s esetleg a kivándorlók egy részét ily munkára fölhasználni.

Igen érdekes kísérlet még a foglalkozást nem találó egyének segélyezésére nézve a *párisi munkás-szálloda*. (Maison hospitalière

pour les ouvriers sans asyle et sans travail.) Az intézetbe, hasonlóan a nálunk lévő hajléktalanok menedékházaihoz, bárkit felvesznek, de nemcsak egy-két éjjelre, hanem mindaddig, míg állandó munkát nem talál. Délelőtt a felvett egyén szabadon járhat ki munkakeresés végett, délután favágással kell foglalkoznia, hogy a lakás és koszt költségei megtérüljenek. Nevezetes az intézetnek az az eljárása, hogy Paris lakosai között felvételi jegyeket árusít el, hogy azok a segélyezésért hozzá forduló egyéneknek pénz helyett ily jegyeket adhassanak. Mivel a jegyre a nevet is feljegyzik, a csavargó koldusok azt másként nem értékesíthetik, ha pedig az intézetben értékesítik, munkához szoknak.

Ugyanerről az intézményről a következő tüzetesebb ismertetést adhatjuk:

Robin párisi plébánost 1880-ban a belle-villei negyedben, tehát Paris legszegényebb városrészében, plébánossá választották meg.

E naptól kezdve a bellevillei plébános háza a párisi szegények otthona lett. A derék plébános éjjel-nappal sorra járta a jómódú és gazdag embereket és gyűjtött a szegényeknek.

Robin hét év alatt óriási összeget gyűjtött össze. Ezen a pénzen azután Paris leg-egészségesebb pontján, a rue Fessartban, a Buttes-Chaumont park mögött, óriási munkásházakat építtetett. Ebben a házban, melynek mintájára azóta Franciaországban körül belül ötvenet alapítottak, mindenkit felvesznek, kinek nincs munkája és dolgozni akar.

A fölvétel következőkép történik: Robin körülbelül 30,000, a tulajdonos nevére szóló chèque-könyvecskét osztott szét Paris vagyos lakosai között. Ha már most egy munkanélküli férfi egy chèquekönyvecske-tulajdonostól segílyt kér, a kérelmező kap 1 frank 50 centimesre szóló utalványt, a melylyel Robin plébánoshoz kell fordulnia, megterheli vele az utalvány kiállítóját, de az összeget

nem fizeti készpénzben, hanem egy napi lakást és étellemezést nyújt érte. A szűkölködő ezentúl addig maradhat a segélyházban, a meddig neki tetszik, de csakis az alatt a feltétel alatt, ha dolgozik s naponta megkeres 1 frank 50 centimest. A munka, a mit végeznie kell, nem nehéz, szakképzettség nem kell hozzá s mindenki könnyen 3-4 frankot is megkereshet. »Margotin«-t kell csinálniuk. A margotin apró, ujjnyi vastag, csomóba kötött fa, melynek vége szurokba van mártva. Ezzel raknak Parisban tüzet a kályhákban. Egy csomó margotin elkészítéséért a munkás 3 centimes-t kap. Egy óra alatt még a kezdő is 10-12 csomót tud elkészíteni, úgy, hogy legfeljebb öt óra alatt megkereste a szükséges másfél frankot. A mivel többet keres, azt készpénzben fizetik ki neki s ezzel a pénzzel tehet, a mit akar.

Azt hinné az ember, hogy a ki egyszer e házba belépett, az holta napjáig ki sem moz-

dul onnan. De nem úgy van. A munkához szokott embernek az a törekvése, hogy során javítson, csakhamar kiüzi őket ez áldott helyről, mely nekik a nyomor legsúlyosabb napjaiban biztos menedéket nyújtott. Csakis olyan emberek maradnak a segítőház állandó lakói, a kiknek nincsen mesterségük. De a ki valamely iparághoz, vagy másnemű foglalkozáshoz ért, az jövedelmezőbb foglalkozást keres. Robin ebben az irányban is áldásos működést fejt ki. Összeköttetésben van az ipartestületekkel s mihelyt munkás kell, első sorban ő hozzá fordulnak. Ő azután pártfogoltjait ajánlólevéllel elküldi a munkaadóhoz. 1893-ban kétezerhatszáz ember volt Robin intézetében. Leszámítva azokat, a kiknek nincsen mesterségük s ennek következtében évekig is Robin vendégei maradnak: átlag tizenhárom napig marad egy ember a segítőházban. Azután munkába áll.

Hasonló *munkasegély-intézet* még néhány

van Parisban. Így a Monceau-negyedben is, melyet egy jótékony társaság tart fenn. Ez az intézet azonban csakis azokat a nyomorgókat segíezi, a kik ebben a városrészben laknak. Azonfelül a felvétel bizonyos formalitáshoz van kötve. A ki itt munkába akar állni, előbb jelentkeznie kell az intézet vezetőségénél, a hol mielőtt valakit bevesznek, előbb az illetőnek erkölcsi magaviselete felől tudakozódnak. E miatt ehhez az egylethez nem igen szívesen fordulnak.

Az asszonyok számára Paris valamennyi kerületében vannak a község által fentartott munkasegítő-házak. Azok, a kik értenek valamely mesterséghez, például varráshoz, hímzéshez, művirág-készítéshez, itt is mesterségüket folytatják. A kik semmihez sem értenek – ilyen párisi nő pedig még a jómódú osztályban is csak elvétve akad – azok szintén margotint csomagolgatnak.

A rue Fessartban, szemben a Robin-féle

intézettel, van egy munkasegítő-ház *leányok* számára is. Ezt az intézetet Robin plébános közbenjárására egy Koppe nevű jólelkű asszony alapította és tartja fenn. A Koppe-féle intézetben azok a leányok, kik undorodnak attól, hogy éjjel a boulevardokon keressek meg napi kenyerüket, valami mesterséget tanulnak s addig maradhatnak az intézetben, amíg biztos állást nem találnak a világ-városban.

II.

Mindez eszközök felhasználása mellett sem kerülhető ki a foglalkozás nélkül maradtak *egyenes segélyezése*. Ez régebben természetesen főképp az egyház és társadalom feladata volt. Ebben is az angolok járnak legelői. Londonban már 1884-ben 1013 jótékony egyletet számláltak össze, melyek egy év alatt 4¹/₂ millió font sterlinget adtak ki segélyezésekre.

Az állam és hatóságok főmunkája e tekintetben az úgynevezett *ínségmunka* alkalmazása, melyre rendes körülmények között is szükség van, különösen, hogy a mezőgazdaságimunkásoknak télen kenyérkeresetet nyújtsanak. Földmunkák, tisztogatások, csatornaépítések a legjobb eszközök erre a célra.

A francia *Conseil supérieur de Travail* az utóbbi évek tapasztalatai alapján a következőket ajánlja: a foglalkozás nélkülieknek adott munka közérdekű legyen, de ne sürgős, hogy a szükséghez képest meg lehessen szakítani s ismét folytatni. Ilyenekül ajánljának: út- és vízmunkák, kőfejtés stb. Hogy a munkanélküliek egy-egy városba ne csoportosulhassanak, az e munkákkal való foglalkozást csak azokra kell szorítani, a kik az illető városban huzamosabb ideig laktak. A darabszám után való bér czélszerűbbnek mutatkozik, mint az idő szerint való fizetés, mert az előbbi intenzívebb munkálkodással jár és kisebb ellenőrzést tesz szükségessé. Ezenfelül az idő szerint való fizetésnél a kevésbé ügyes munkás nem kaphatja a tanult mesterségében a szokásos napszámot, a mi könnyen arra a vádra adhat alkalmat, hogy a község a munkanélküliek munkaerejével nyereszkedik s őket kizsákmányolja. Időt keli nekik adni munka-

keresésre s ezért munkaidejük naponként 6-8 óránál vagy hetenként 3-4 napnál többre ne terjedjen. A közmunkák elvégzését lehetőleg olyan időre kell halasztani, a melyben a munkakereslet nagyon alászáll.

Van még egy törekvés, mely a munkanélküliséget az által akarja megszüntetni, hogy a meglevő munkaanyag elvégzéséhez – a *munkaidő megrövidítése* révén – több munkást kivan alkalmazni. Ez talán a legismeretebb törekvés valamennyi között.

Az újabb kísérletek között végül megemlítendőek a *munkás-titkárságok*, melyek szervezetüknél és hivatásuknál fogva jelentékeny elterjedésre számíthatnak. Az első ilyen titkárság 1893-ban létesült Nürnbergben, a hol a munkások maguk alakítottak egy választmányt, a melynek az volt a feladata, hogy minden panaszt átvegyen és ha alaposágát megvizsgálta, átadja azt a gyárfelügyelőnek. Az intézmény azután tevékenységé-

nek körébe vonta az ingyenes felvilágosítást és tanácsadást minden, a munkásokat érintő ügyben. Hamarosan utánozták a példát többfelé, így Stuttgartban és Münchenben. Fennállásának második évében mindenfelől érkezett felkérésekre a nürnbergi munkás-titkárság 43 véleményt adott, melyek más városokban tervezett hasonló intézmények létesítésére vonatkoztak. Hogy ebben a titkárságot milyen előrelátás vezette, azt tanúsítja az 1895/96. évekről szóló jelentés, melyben az a figyelmeztetés foglaltatik, hogy nem tanácsos addig egy új titkárság felállítására gondolni, míg a fentartás költségei legalább egy évre biztosítva nincsenek. Ezt a figyelmeztetést több helyen meg is szívték.

A nürnbergi titkárság közbenjárását mindjárt az első évben 6839 személy vette igénybe. Az összes forgalom 1895–96-ban 841 l-re, 1896–97-ben 13,101-re emelkedett.

Az ügyeknek 957 százalékát teljesen

elintézte az iroda. Az ügyek tárgyára nézve legtöbb volt a baleset, munkabér- és munkadifferenzia. De elég nagy számmal fordultak elő egyéb ügyek is, úgymint illetőségi ügyek, házbérügyek, büntető ügyek, ellátási ügyek, kor-, rokkant-, munkanélküliség és betegségbiztosítási ügyek, katonai ügyek, valamint munkásvédelmi ügyek is.

A titkárság 1896–97-ben 63 panaszt tett át a gyárfelügyelőkhöz, az előző évben pedig 53-at; amazokból 29 teljesen és 4 részben alaposnak találtatott, az 1896-97-ben áttett 53 panasz közül pláne 48 ítéltetett alaposnak.

Érdekes az intézményt felkeresők számának megosztása az egyes foglalkozási ágak közt. 1895–96-ban a 8411 ügyfél közül 6686 munkás és munkásnő, 176 cseléd, 665 iparos, 138 mezőgazdasági munkás, 148 kereskedő, 53 állami és községi hivatalnok. Ellenben 1896–97-ben 10,516 munkás és mun-

kásnő kereste fel az intézményt (az összes ügyfelek 92 százaléka).

* * *

A legrégebb és legtermészetesebbnek látszó módja e nagy társadalmi baj ellen való küzdelemnek: *a munkaközvetítés*, melylyel tényleg, mellékesen, csaknem minden eddig fel említett társadalmi intézmény is foglalkozik, a minthogy már a régi vándorlegény-szállók egyik feladata is új helykeresés volt. Csakhogy ez a mód ma a nagy verseny és a részletekig menő munkafelosztás korszakában nem oly könnyen valósítható még czélszerűen s e mellett kétségtelen az is, hogy a közgazdasági élet által jóformán önmagától kifejlődő intézmények, mint azt a nagyvárosok cselédszerző irodái mutatják, sokszor több kárt okoznak, mint hasznot.

Általában tapasztalati tény, hogy maguk a munkások, kivéven a szűk körre szorított

szakegyesületeket, nem képesek a helyközvetítésnek eleget tenni. Legnagyobb alkotásuk e nemben a nemrég- megszüntetett párisi munkásbörze, melyre alább még visszatérünk. Ez az intézet 1891-ben 2½ millió munkakereső közül csak 460 ezernek tudott állandó munkát adni s 360 ezernek ideiglenes foglalkozást szerezni. Sokkal nagyobb sikerrel működik a londoni munkásbörze (free labour exchange), de a siker kulcsa abban áll, hogy a börzét létesítő »üdv hadserege« egész sereg menedékházat és munkásszállót tart fenn s elevátor-üzleteiben maga is több ezer munkást foglalkoztat úgy, hogy a munkásbörzén jelentkező egyének jelentékeny részét önmaga alkalmazza.

Jelentékenyen nagyobb az egyesületek által létesített munkaközvetítések száma. Magában Poroszországban az 1894-diki felvétel adatai szerint volt:

	Közve- títő hely	Kimutatott elhelyeze- zések száma
Ipartársulatoknál	734	47,093
Ipar- és gyártelepeknél.....	30	16,910
Gazdasági egyesületeknél.....	16	1,629
Munkásegyleteknél	297	26,760
Más ipari egyleteknél.....	60	23,129
Vallásos egyleteknél	241	45,495
Jótékony egyleteknél	143	35,272
Községi és rendőri hatóságok	92	3,523
Kerületi és tartományi szövetkezetek.....	105	5,180
Magán szállók	18	1,384
Közvetítő üzletek	5216	381,206
Rabsegélyző-egylet (1883).....	1	30,034

A legrégebbi német elhelyező irodát 1841-ben nyitották meg Drezdában s ez fennállása óta 256,990 esetben közvetített munkát, az utóbbi években már kizárólag nők számára. Megjegyzendő, hogy az 5216 közvetítő üzlet közül is 1646 kizárólag nőcselédnek szerzett helyet. Az összes közvetítő intézeteknél jelentkezett 1.256,635 munkás, 794,224munkaadó s közvetítés történt 617.755 esetben. Az egyesületi közvetítések többnyire díjtalanok

voltak, legmagasabb díjat szedtek a 30 színházi vagy artista-közvetítő intézetben, hol a fizetés 3-5%-a volt a rendes díj, néha még több is. Legnagyobb eredményt mutat-hat fel a rabsegélyező-egylet közvetítő irodája, mivel itt a munkakeresők jóformán külön igények nélkül állottak az irodával szemben. Más országokban természetesen szintén nagy számmal vannak helyközvetítő üzletek és hely közvetítéssel foglalkozó egyesületek és társulatok. így Bécsben is van egy munka-közvetítő egylet, mely 1885–1892 között 52,65³/₄ hozzáfordult egyén közül 19,436-nak szerzett helyet. Legérdekesebbek a községi hely szerző irodák Svájcban, melyek közül a baseli 1883-tól, a berni pedig 1888-tól mű-ködik, oly módon, hogy a vezető bizottság 11 tagja közül 3-at a tanács, 4-et az ipar-egylet s 2–2-öt más egyesületek választanak négy-négy évre s ezek mellett öttagú női bizottság van. A község adja a helységet,

bútorokat és felszerelést s fedezi az esetleges hiányokat. A szegények díjat nem fizetnek, a nem városi illetőségűek pedig kettős díjat.

Egyes közgazdasági írók, a kik e tárggyal foglalkoznak, helyesebbnek tartják, ha a *munkaközvetítést községileg* szervezik, de a mellett országos központi hely is tartatik fenn, mely a beküldött adatok alapján hírlap vagy csak rendszeresen szétküldött rovatos kimutatás útján figyelmeztetné a munkaadókat és munkakeresőket a kínálat és kereslet állására. Nagyobb helyeken helyes a szakrendszer életbeléptetése s azonkívül mindenütt ajánlatos az iroda vezetésében szakértő iparosoknak és munkásoknak helyet biztosítani. Ily központi iroda áll fenn Stuttgartban.

Francziországban a munkaközvetítéssel a következő intézmények foglalkoznak:

1. A munkásbörzék, a melyek az utóbbi tíz évben éppen a magánmunkaközvetítés visszaélései következtében alakultak. Ezek a

börzék – van vagy harmincz – némileg eltértek ugyan eredeti rendeltetésüktől és később inkább a szindikátusok összekötő szervei lettek, mégis meglehetősen tevékenységet fejtettek ki s az utóbbi években 20,000 munkakeresőt helyeztek el.

2. A szindikátusok és pedig úgy a munkások, mint a munkaadók szindikátusai, továbbá a vegyes szindikátusok, a mely utóbbiak különösen alkalmasaknak bizonyulnak a munkaközvetítés ellátására.

3. A községi hatóságok, a melyek itt-ott hatósági közvetítő hivatalokat létesítettek.

4. Különböző jótékony intézetek, a melyek helyközvetítéssel foglalkoznak.

A munkások tehát nem kénytelenek a magánközvetítőkhöz fordulni és mégis az összes közvetített helyeknek majdnem 95 százaléka esik a magánintézetekre. Ennek az oka egyrészt az ilyen magánközvetítők üzleti ügyessége, másrészt az a körülmény, hogy

a munkaadók csaknem kizárólag ezekhez fordulnak s a hatósági s egyéb nyilvános közvetítést alig veszik igénybe.

Az a harc, a melyet a munkásvezetők a magánintézetek ellen folytatnak, nem is pusztán az intézetek visszaélései miatt támadt, hanem a munkás-szindikátusok hatalmának, befolyásának emelésére is irányú. Ezért is követelik nemcsak a magánközvetítésnek, hanem az ingyenes, jótékony hely szerző-intézeteknek a betiltását is és a munkaközvetítésnek kizárólag a szindikátusokra és a munkásbörzékre való ruházását.

A francia kormány nem mutat hajlandóságot ilyen radikális rendszabályra. A kamarának »Comission du travail« című bizottsága, a melyben a radikális párt volt többségben, néhány év előtt törvényjavaslatot nyújtott be, a mely szerint a magánközvetítő irodák öt év alatt, minden kártérítési igény nélkül, megszüntetendők lettek volna. A kamara

többsége azonban elvetette a javaslatot és új javaslat kidolgozására utasította bizottságot. A bizottság ennek alapján el is készítette az új javaslatot, a mely sokkal kevesebbet kíván, a mennyiben a magánközvetítést nem törli el, hanem szabályozza, szigorú ellenőrzés alá helyezi és a hatósági ingyenes közvetítés konkurrencziáját adja mellé. A javaslatot a kamara elfogadta s éppen most foglalkozik vele a szenátus, a mely általánosságban szintén hozzájárult, de a részletekben több lényeges módosítást tett.

* * *

Budapesten a munkaközvetítő-intézet »hatósági« elnevezés alatt jött létre. Kezdeményezte az Országos Iparegyesület. Támogatja a kereskedelmi minisztérium, a főváros és a budapesti kereskedelmi és iparkamara. A márczius 15-ikén a József-körúton megnyílt munkaközvetítő-intézet szervezetének a lényege a következő:

A főváros területére szervezett munkaközvetítő-intézet *czélja* a munkaadók és munkát keresők között a kor, nem és foglalkozási ágra való tekintet nélkül a főváros területén és a vidékre munkát közvetíteni. A munkaközvetítés kiterjed az ipari munka minden nemére, a kereskedelemre, valamint a bányászatra,

Az intézet ügyeit a fentartó hatóságok képviselőiből, továbbá munkaadókból és munkásokból álló választmány és ennek kebeléből alakított végrehajtó bizottság intézi. A választmánynak összesen 36 tagja van, kik közül hat pártatlan, sem nem munkaadó, sem nem munkás tagot a kereskedelemügyi miniszter nevez ki, hat szintén ily tagot a főváros, hat munkaadó tagot a budapesti kereskedelmi és iparkamara, két munkaadó tagot az országos iparegyesület, négy munkaadó tagot, közvetett választás útján, a fővárosi ipartestületek, négy munkás tagot a bu-

dapesti kerületi betegsegélyző pénztár igazgatósága, két munkás tagot a budapesti általános munkásbetegsegítő pénztár igazgatósága a biztosításra kötelezett tagok sorából, három munkás tagot a főváros területén működő és az 1891. évi XIV. t.-cz. alapján szervezett többi betegsegítő pénztár közvetített választás útján olyképpen választ, hogy minden 2000 tag után egy kiküldött választási joga illeti meg az illető pénztárt; végül három kereskedelmi alkalmazottat a budapesti kereskedelmi betegápoló egyesület igazgatósága küld ki.

A választmány tagjainak megbízatása négy évre terjed; az első két év után a tagok fele – és pedig külön-külön az érdekeltségen kívül állók, munkaadók és munkások közül – sorsolás útján kiválik, azután pedig kétévenként azok válnak ki, a kiknek megbízatása már négy évig tartott. A kivált tagok újból kinevezhetők, illetve választhatók.

A választmány saját kebeléből elnököt választ, kinek megerősítése a kereskedelem-ügyi miniszternek van fentartva.

A végrehajtó bizottság, melynek elnöke a választmány elnöke, ezenkívül kilencz választott tagból áll, kik közül három a munkaadók, három a munkások és három a választmány sem nem munkaadó, sem nem munkás tagjai közül választandó. A munkaadó tagok között egy-egy tag a kereskedelmi és iparkamara, az országos iparegyesület és az ipartestület kiküldötteiből, a munkás tagok között egy a kereskedelmi betegápoló-egylet, kettő pedig az ipari betegsegélyző-pénztárak kiküldötteiből, sem nem munkaadó, sem nem munkás tagok között legalább egy tag a főváros kiküldötteiből választandó. A végrehajtó-bizottság tagjainak megbízatása ugyanazon időre terjed, mint a választmányi tagoké?

Az intézet élén az igazgató áll, kit a kereskedelemügyi miniszter nevez ki.

A munkaközvetítő-intézet igénybevétele teljesen *dijmentes*.

Az intézet egy *férfi*-, egy *női* és egy *tanoncz-osztályból* áll. E három osztály helyileg is egymástól lehetőleg elkülönítendő. A férfi-osztályban ezenkívül lehetőleg elkülönítendő a mesterséget tanult munkát keresők és a mesterséget nem tanult munkát keresők közvetítése.

Az intézet a munkakeresletről és kínálatról hetenkint lapok és falragaszok útján kimutatásokat tesz közzé.

Az intézet a földművelésügyi minisztérium kebelében működő gazdasági munkaközvetítő intézménnyel, úgyszintén a főváros területén, valamint a vidéken lévő munkaközvetítéssel foglalkozó ipartestületekkel, társulatokkal és egyesületekkel, valamint a *munkanélküliség enyhítésével* foglalkozó intézményekkel kapcsolatot, illetőleg összeköttetést tart fenn.

Sztrájk és munkakizárás esetén az intézet a munkaközvetítést rendszeresen folytatja.

Eddigi működése ez új intézetnek éppen csak a kezdet megindítása volt.

Az első félévi mérleg a következő eredményt mutatja:

Öt hónap alatt, fennállása első napjától június végéig 43.075 munkás kért munkát az intézettől. Ugyanez idő alatt a munkaadók 12.530 munkást kerestek. Ember tehát volt negyedfélszer annyi, mint a mennyit el lehetett volna helyezni. Mégis a hivatal csak 6067-nek tudott foglalkozást adni. Tehát a felénél több esetben nem volt megfelelő munkás a kívánt szakra. Szénbányászt például most is 700-at keresnek és egy sincs bejelentve az intézetnél.

A munkanélküliek majdnem kizárólag budapesti gyári munkások, köztük igen sok napszámos. A munkakínálók vidékiek, bányavállalkozók, kisipari műhely tulajdonosok, vasút-

építők. Munkást tehát inkább a vidéken, kell keresniök, mert a pesti nem ért ezekhez. A ki mégis ért, az magától is elmegy a válságos időben a vidékre, a mire most is nyolcz-ezeren önként vállalkoztak a negyvenezer közül. Teljessé tehát akkor lesz a hatósági munkaközvetítő intézet, hadszervezetét – a mint tervezve is van – *az egész országra* kiterjeszti. így sokkal eredményesebben lehet majd evidenciában tartani a munkakínálatot és munkásszükségletet. Éhez természetesen nagyobb anyagi eszközök is kellene, a mint tényleg az intézet jövőre már 50,000 koronát szándékozik kérni az idei 30.000-rel szemben. Hogy a főnebbi eredmények még . nem felelnek meg a várakozásnak, ezt a jelzeteneken fölül túlyomó részt a szerencsétlen gazdasági viszonyok és az ipartelepek munkanélkülisége, végre a néhány iparágban beállott válság okozták.

III.

Az összes idevágó eszközök közül azonban a legérdekesebben fejlődik a *munkanélküliség ellen való biztosítás* kérdése. Ennek az eszmének a bölcsője Svájc.

Bármilyen nagy és kuszált is e kérdés eddigi fejlődésének az anyaga, mindenesetre megérdemli, hogy azt minden fázisában figyelemmel kísérjük.

Az első ily pénztár Bernben keletkezett 1892-ben a svájci származású és Bernben elfoglalt munkások számára. Alapelvei a következők: A munkás havonként 20 centime-ot fizet a pénztárba; munkanélküliség esetén a nőtelen munkás egy, a nős és

családos másfél frankot kap naponként; a segély legfeljebb két hónapon át élvezhető. Bern városa 5000 frankkal szubvenzionálta évenként a pénztárt. Az első évben (1893–94) volt a pénztárnak 404 tagja; munkanélkül volt 216, kik közül 51 időközben munkát kapott, a többieknek 6835 frank segély jutott, holott a díjbevétel 1124 franknál nem volt több és a munkaadók járuléka is csak 1950 frankot tett. Az évek folyamán sem tud ez intézet nagyobb haladást felmutatni. 1894–1895-ben 413, 1895–1896-ban 544 tagja volt. 1895–1896-ban a tagok járuléka 1616, a munkaadóké 1648 frank volt, önkéntes és egyéb járulékból befolyt 1171 frank; a város szubvenziója 7000 frankot tett. Segélyekben kifizetett a pénztár 10,011 frankot; összes kiadásai 10,991 frankot tettek.

A biztosítottak száma 1897-ben 494-re és 1898-ban 431-re apadt. Ezt a csökkenést első

sorban az új tagok csekély száma okozta, de még inkább az a körülmény, hogy a díjak nem fizetése miatt 1897–1898-ban 612 tag közül 181-et kellett törölni. Emellett egyre csökkent az önkényes adományok összege. De a tagok számának csökkenése dacára egyre növekedett a betétek összege; az első évben kitett 6835 frankot és 1897–98-ban 11,635 frankot csakhogy nem kevésbé emelkedett a munkanélküliek száma is, t. i. 216-ról 295-re, azaz 61%-ról 68,5%-ra. Szinte azt lehetne hinni, hogy a munkanélküliség elleni biztosítás egyenest teremti a munkanélküliséget, ha azt nem tudnók, hogy 1895 telén a rendkívüli viszonyok miatt, a nem biztosított munkások is nagy számmal jelentkeztek munkanélküliség miatt. Egyébiránt a munkanélküliek leginkább a napszámosok közül kerülnek ki, akiknél a munkanélküliség télen úgyszólván rendes állapot. A tapasztalat azt tanúsítja, hogy a fakul-

tatív biztosításnál csak a nagy kockázatnak jelentkeznek és ezért a betétek túlságosan magasak, a segélyek pedig alacsonyak, hogy ne mondjuk: alamizsnaszerű jellegűek. Egyik bíráló kifogásolta azt is, hogy a biztosítás csak télre szól, de egyelőre nem lehetett többet tenni, mert a nyári biztosítás terhét a pénztár már nem bírta volna el.

Annyi bizonyosnak látszik a berni tapasztalatok után, hogy a munkanélküliség ellen való biztosítás csak úgy lesz életrevaló, ha kötelező lesz, ha egyelőre bizonyos kategóriákra szorítkozik, ha a munkaadók hozzájárulását kimondják, a munkások betéteit mérséklik és a teljesen munkaképtelen egyénekről az intézmény keretén kívül gondoskodnak. Ehhez képest dr. Wasziliev munkatitkár javaslatot is terjesztett a kanton parlamentje elé, mely a községeket arra jogosítja fel, hogy a munkanélküliség ellen való biztosítást kötelezőleg hozzák be.

Valamivel reálisabbnak látszott a st.-galeni kötelező biztosító-intézet, melybe 1896. június 31-éig 4220 munkás iratkozott be; a megmaradt munkások közül 2250 nőtlen, 1970 családos, 2615 svájci, 1605 külföldi volt. A munkások járuléka hetenkint 15, 20, 30 centimes volt, a szezon- és építőmunkások azonban többet fizetnek.

Az első évben befolyt 21,674 márka. Egy fél év alatt 430 munkanélküli jelentkezett, kik közül 363 igényelt segítséget. Egy-egy munkanélküli átlag 35 napon át kapott segítyt és pedig átlag 55 frankot. A kifizetett összegek 23,504 frankot tettek. A város évenként 6000 frankig szavatol a deficizért Igen érdekes a részletes kimutatásokban, hogy a tulajdonképpeni kézműves-iparágak a munkátlanok között 1-8 perczenttel vannak képviselve, a nagy kontigenst a mezei munkások, napszámosok és a szezon-munkások (kőművesek, tetőfedők, ácsok, stb. teszik.) A

tanult és jó munkások a munkátlanok között alig fordulnak elő s ezért a szolid munkások éliteje nem lelkesedik az eszméért. A munkáspártok sokat foglalkoztak a kérdés helyesebb szervezésével. A st.-galleni pénztár különben nem aratott sikert és azóta már likvidált is.

Ez a felszámolás sajtópörtöt vont maga után. A sajtópör, melyet az intézet volt pénztárnoka a »St.-Gallen Stadt-Anzeiger« szerkesztője ellen indított, sok jellemző adatot hozott felszínre, melyek kellő világításba helyezik a kérdést.

A pör úgy keletkezett, hogy Bailocher munkástitkár a zürichi tanács tagjai és a zürichi iparosok előtt 1898 június 29-én felolvasást tartott, melynek állításai következtében a megbukott intézet barátai a fentebb idézet lapban élesen feleltek, a felelősséget az intézet volt pénztárnokára hántván, a ki viszont sajtópörtöt indított e támadók ellen.

Bailocher nevezetesen azt állította, hogy

az 1893–1894-iki és 1894–1895-diki évek telén St.-Gallenben 300–400 munkanélkülit irtak össze, de pl. a hólapátolás idején csak 200 munkás jelentkezett. Erre 1895 július 1-én a város életbeléptette a munkanélküliség ellen biztosító intézetet. De a nép már a rákövetkező évben az intézet felszámolását határozta el, sőt éppen a munkások voltak azok, akik, Bailocher állítása szerint az intézet ellen szavaztak. Bailocher úgy adta elő a dolgot, hogy az intézetbe vagy 5000 munkásnak kellett volna beiratkoznia, de az első beíratásnál csak 1535-en jelentkeztek és csak a harmadik felszólítás után emelkedett a tagok száma 2536-ra. Bíróságot róttak ki a vonakodókra, de ezek inkább fizették a bíróságot, semhogy beiratkoztak volna, mert »a jó munkás nem volt hajlandó befizetgetni azért, hogy enyhítse a rossz munkások baját.« A díjak beszédését igen kíméletesen eszközölték, mert az intézményt meg akarták ked-

veltetni, de ezzel csak azt érték el, hogy hátralékok gyűltek föl, a melyeket a munkások még kevésbé akartak fizetni. Másfelől viszont a beiratkozottak kelleténél jobban vették igénybe az intézetet. Máskor télen Vorarlbergbe mentek zsendelyeket faragni. Az intézet létesítése után ott maradtak és szedték a segélyt. Munkát csak olyant vállaltak, a mely a foglalkozási körükbe tartozott. Akadt olyan is, a ki foglalkozást kapott, de nem a rendes helyén és ezért elhallgatta és húzta egyre a segélyt. Tényleges fizető sohase volt több 3000-nél, de a felszámolásakor 2500 tag volt hátralékban.

Bailochernek ezt a kritikáját a megbukott intézet barátai a »St.-Gallen Stadt-Anzeiger«-ten erélyesen visszautasították; a felelősséget az intézet volt pénztárnokára hárították, a ki, mint már fönnebb említettük, sajtóperrel felelt, mely azzal végződött, hogy a nevezett lap szerkesztőjét az első fórum 300 frank

bírságra a második fórum további 100 frank kártérítésre ítélte.

A pör folyamán épületes dolgok kerültek szóba. Kiderült ugyanis, hogy a munkanélküliek az intézet főnállása idején a tisztviselőket szédelgőknek szólították; őrvongve viselkedtek, szitkozódva, dulakodva tolongtak a pénztár előtt; kevés híja, hogy erőszakkal nem vitték el a pénztárt.

Úgy látszik azonban, hogy mégsem a munkások voltak a hibásak és hogy az ilyen magaviseletet, mely a ritka kivételek közé tartozik, az intézet vezetőinek hibás eljárása provokálta, a mely viszont érthető, mert szerfölött nehéz itt megszabni a határt a szükséges előzékenység és a még szükségesebb szigor közt.

St.-Gallenben még a másodfolyamodású bíróság is azt vélte konstatálhatni – és ez a kérdés sarkpontja – hogy a munkanélküliség esetére való biztosítás nagyon lankasztja

a munkakeresés buzgalmát. Bernben pl. épp ellenkezőleg, azt tapasztalták, hogy a munkanélküliek készséggel vállaltak mindenféle kínáló munkát. Ha egy-egy munkaadó, a ki a rája rótt kötelezettségtől vonakodott, azt állította, hogy a munkanélküliek voltaképp dologkerülők, könnyű volt elhallgattatni, mert azt felelték neki, hogy kap a hány munkást akar, csak foglalkoztassa.

Bailochernek azt az állítását, hogy a biztosításra kötelezett 5000 munkás közül csak nagy nehezen bírtak rá 2530-at a beiratkozásra, a bíróság is megczáfolta, mert 5000 kötelezett munkásról akkor volt szó, mikor az intézménybe a szomszéd községeket is be akarták vonni; magában St.-Gallenben – és az intézmény csak itt működött – nem igen volt több 3000 kötelezethnél és ezek, legfeljebb 200 híján, be is iratkoztak.

Azt az állítást, hogy a munkások a népszavazásnál »zárt sorokban« küzdöttek az

intézmény ellen, Bailocher maga is visszavonta, a st.-galleni munkás-egyletek elnökségeinek gyűlése pedig határozottan tiltakozott ellene.

A bázeli törvényjavaslat a kötelező munkásbiztosítást mindazokra a 14 éven felüli munkásokra ki akarja terjeszteni, a kik a gyári törvény alá eső ipartelepeken vannak alkalmazva. Az 1877-diki törvény szerint gyárnak tekintendő az oly telep, mely 25-nél több munkást foglalkoztat, vagy legalább 5 munkás mellett motort, vagy gőzerőt alkalmaz. A gyári törvény alá tartoznak még a mérges anyagot gyártó telepek, megerőltető munkával járó és egészségtelen üzemek s olyanok, melyek sok 18 éven aluli munkást foglalkoztatnak. A biztosítási kényszer kiterjedne a földmunkásokra s az építőipari munkásokra is. A kézművesség ki van véve e törvényjavaslat hatálya alól. A munkások járulékai három kategória szerint fizetendők

15 frank heti bér után a gyármunkás 10 ct., az építőmunkás 20 ct., a szabadban dolgozó építőmunkás 30 ct., 15–24 frank heti bér után a gyármunkás 15 ct., az építőmunkás 30 ct., a szabadban dolgozó építő-munkás 45 ct., 24 frankon túli bér után a gyármunkás 20 ct., az építőmunkás 50 ct., a szabadban dolgozó építőmunkás 60 ct. A segélyek ellenben így váltakoznának munkanélküliség esetén:

gyármunkás	építőmunkás	szabadban dolgozó építőmunkás
80 ct.	1,20 ct.	1,50 ct.
90 „	1,40 „	1,70 „
100 „	1,50 „	2,00 „

Ha a munka nélkül szükölködő munkás vidéken kap állást, akkor útiköltséget s néhány napra való segélyt adnak neki, mely a szerint váltakozik, a mint az illető egyedül áll-e, vagy nős, családos-e? Sztrájk esetén ennek tartamára segélyeket nem fizet az intézet.

Ez a javaslat, mely magánkezdeményezés volt, nem tudott érvényesülni, miért is maga a bázeli kormánytanács vette az ügyet a kezébe és az általa ebből a célból kiküldött tizenegy tagú szakbizottság – e kérdésnek hosszas tanulmányozás után – 1899 április 20-ikán újabb törvényjavaslatot terjesztett elő, melynek irányelveit és lényegét a következőkben foglaljuk össze:

A javaslat a munkásokat négy csoportba osztja; az elsőbe a gyári törvénynek alá rendelt és a munkanélküliségnek legkevésbé kitett üzemekben elfoglaltakat, kivéve az építési iparhoz tartozókat; a másodikba a gyári törvénynek alárendelt más üzemekben elfoglaltakat, ismét kivéve az építési ipart; a harmadikba a rendes munkanélküliségnek legkevésbé kitett építőipari munkásokat és végül a negyedikbe a többi építő- és földmunkásokat, a kik főleg a szabadban dolgoznak, úgy, hogy elfoglaltságuk az időjárási viszonyoktól függ.

A törvényjavaslathoz csatolt jelentés is elismeri, hogy ez a megkülönböztetés nagyon nehezen vihető keresztül, mivel arra nézve nem igen gyűjtöttek eddig adatokat, hogy milyen iparágak vannak a munkanélküliségnek többé vagy kevésbé kitéve.

A kérdés nehézségét felette pregnáns módon illusztrálja, hogy a törvényjavaslat *betéti és segélyezési skálája* az egyes tárgyalási fázisokban mily gyökeresen módosult.

A kormánytanács tervezete két csoportot különböztetett meg és ezekben három befizetési skálát javasolt és pedig:

	I.	II	III
1-ső csoport ...	20 fillér	30 fillér	40 fillér
2-ik „ ...	40 „	50 „	60 „

a nagy tanács bizottsága a következő skálát állította fel:

	I.	II.	III.
1-ső csoport ...	10 fillér	15 fillér	20 fillér
2-ik „ ...	20 „	30 „	50 „
3-ik „ ...	30 „	45 „	60 „

a második tárgyalás után a skálát ismét lényegesen leszállították:

	I.	II.	III.	IV.
1-ső csoport	2½ fillér	5 fillér	10 fillér	15 fillér
2-ik „	5 „	10 „	15 „	20 „
3-ik „	10 „	20 „	30 „	40 „
4-ik „	15 „	25 „	40 „	50 „

A munkások arra utaltak, hogy baleset és betegség ellen is kell magokat biztosítaniuk és így ez a harmadik biztosítás rajok nézve túlságos teher. És a törvényjavaslat előadója elismerte ennek az érvnek a helyességét és beleegyezett abba, hogy az építőiparosok kivételével a többi munkások további 10 fillérrel szállíthassák le heti betétüket.

A tárgyalás e három fázisában nem kevésbé módosult a segélyek skálája is, a mely a családi állapot szerint a következőleg alakult volna.

Első tervezet:

1-ső bérosztály	...	80	110	150
2-ik „	...	90	140	90–140
3-ik „	...	100	100–150	150–200

Második tervezet:

1-ső bérosztály ...	80	80-120	120-150
2-ik „ ...	90	90-140	140-170
3-ik „ ...	100	100-150	150- 200

Harmadik tervezet:

1-ső bérosztály ...	70	70-100	100-130
2-ik „ ...	80	80-120	120-150
3-ik „ ...	90	90-140	140-170
4-ik „ ...	100	100-150	150-200

A segélyezés tartamának maximumát az első javaslat 91 napra tervezte; a nagytanács leszállította 61 napra, de a bizottság egyhangúlag keveselte ezt és 70 napra emelte, figyelembe véve azt, hogy a tél keménységéhez képest a munkanélküliség tényleg három hónapig is eltarthat.

A köztársaság *betegsegélyezési törvényéből* átvették azt az intézkedést is, hogy a biztosító-pénztár segélyösszegeit nem lehet lefoglalni, sőt azoknak a kifizetés előtt történt ccessziója is érvénytelen. A segélyezés a munkanélküliség bejelentését követő negyedik

napon kezdődik. Ha a biztosított fél katonai szolgálatot teljesít és ezért elveszti a munkabérét, akkor a családjának joga van a segélyre. Természetes, hogy katonai szolgálat idején a betétek alól csak úgy fel van mentve, mint a munkanélküliség napjaiban. Azok a munkások, a kik baleset vagy betegség következtében föl vannak mentve a befizetés alól, azért megtartják a jogigényüket; az előző javaslatoknak azt az intézkedéseit, hogy ilyen esetben csak 26 heti befizetés után nyeri vissza a jogait, törölték a végső szövegből. Végül a javaslat kimondja, hogy három évi gyakorlat után a kormánytanács jelentést tesz a nagytanácsnak arra nézve, hogy nem tartja-e szükségesnek a törvény revízióját.

Az így átalakított törvényjavaslat pénzügyi oldalát *Adler* tanár következőleg számította. Évi segély: 155,000 frank, munkások és munkaadók járuléka 184,200 frank, állami segély 25,000 frank (nem számítva a kezelési

költséget), úgy, hogy tartalékalapra marad évi 48,000 frank. (Az első javaslat a járulékokat 259,200 frankra, a segélyeket 272,359 frankra irányozta elő.)

A javaslat azokat a munkásokat is figyelembe vette, akik egy évnél rövidebb idő óta vannak Bázelen; ezekre kimondja, hogy tartoznak befizetni, de segélyre egyelőre nincs joguk. (Erre nézve Zürichben azt mondták ki, hogy az ilyen munkásnak, ha más svájci városban fél éven át befizetett, Zürichben már 13 heti befizetés után van joguk a segélyre.)

A tervezet szerint az állam, a kezelési költség betudásával mintegy 45,000 frankkal, azaz 27%-al járul a kiadásokhoz. Ez egy-egy biztosított után három frankot tenne. E tekintetben egyesek arra utaltak, hogy a munkanélküliek elszaporodása, vagy a munkanélküliség hosszabb tartama esetén a pénztár válságos állapotba jutna; ehhez képest azt

javasolják, hogy az állam járuléka 1-1 munkás után fix tételben állapíttassák meg, de az összeg a biztosítottak számához képest növekedjék, mert így az állam járuléka arányban lesz a munkások befizetésével.

Dijon városa is foglalkozik néhány év óta a munkanélküliek segélyezésének kérdésével. A városi tanács már 1896-bari elhatározta, hogy nem csupán rendkívüli ínség esetén ad kölcsönöket a munkanélkülieknek, hanem a keresethiány rendszeresen visszatérő évszakát is figyelembe veszi és költségvetésében e czímen állandó kiadási tételt állít föl. Sokáig tanácskoztak a segélyezés módja fölött, míg végre oly módozatokra jutottak, mely a munkanélküliek biztosításának új nemét képezi. Múlt év január hó 1-től fogva ugyanis új szabályzatot alkotott a városi, tanács és kötelezte az ipar- és munkátestületeket és szövetkezeteket, hogy *külön pénztárt létesítsenek a munkanélküliek számára*

és tagjaiktól rendes díjakat szedjenek, maga a város pedig oly összeggel járul hozzá, a mennyi a tagsági díjak teljes összege. A segély azonban, mely naponkint egy személynek adható, nem haladhatja meg a két frankot. Testületek, a melyek ennél nagyobb összeget adnak, azt csak saját biztosított segélyforrásaikból tehetik. A munkástözsde kötelekéhez tartozó munkások segélyért való folyamodásuk mellett a munkástözsde véleményes nyilatkozatát tartoznak fölmutatni, az ezen kívül álló társulatok egyenesen a tanácshoz fordulnak. Városi segély csak annak adható, aki egy év óta Dijonban telepedett le és ez a segély csak akkor válik esedékessé, ha a testületi pénztár készlete elégtelen a munkanélküliek igényelte folyó kiadások fedezésére. Ezelőtt egyszerűen a társulatok adták át a segélyt, a mely a tényleges kiadások háromnegyed részét tette. De mivel úgy tapasztalta a tanács, hogy ez a város

pénztárát túlságosan megterheli, a mennyiben a munkástársaságok lehetőleg maguktól el- és a városra hárították a segélyezést, azért hozta be a tanács az új rendszert, mely a közpénztár túlságos megterhelése nélkül is teljesen beválik..

* * *

A kölni iparegyelet és a többi ipari szakterületek akciója létesítette a munkaközvetítési intézetet, mely oly kitűnően működik, hogy 1896-ban már a munkát keresők 9,5 százaléka nyert elhelyezést, vagyis 7379 férfi és 4025 nő. Ez az együttes akció hozta létre a munkanélküliek kölni biztosító intézetét is, melynek foganatja csakis a december 15. és márczius 15. közötti téli időszakra terjed ki. A segély a munkanélküliség bejelentését követő nyolczadik napon kezdődik s legfeljebb nyolcz hétig tart. A napi segély az első húsz napon át egy és fél, családos emberek számára két márka; a huszadik napon túl

ennek fele; a kifizetés mindig csütörtöki napon történik.

A munkaközvetítő hivatal gondoskodik a munkanélküliek elhelyezéséről s a munka átvételére nézve igen szigorú szabályok állanak fenn. Ha a biztosított Kölnből eltávozik, vagy elhal, az általa befizetett összegek neki, illetve családjának visszafizettetnek. A biztosító pénztár föntartásához Köln városa évi 25,000 márkával járul. A pénztárnak vannak tiszteletbeli tagjai, a kik évente öt márkát, vagy többet fizetnek; munkás is lehet tiszteletbeli tag s ez esetben évi három márkát fizet kisebb részletekben, de a segélyezésre nem tarthat igényt. Védők eg³r^{szer} s mindenkorra 300 márkát fizetnek. így egy év alatt 78,642 márka gyűlt egybe, míg a biztosítottak által befizetett összeg csak 1007 márkát tett, mert a szocialisták ellenagitációja miatt csak 229 munkás iratkozott be; ezek közül az első üzleti évben 96 jelentke-

zett mint munkanélküli, kik közül 15 állandó, 79 időleges munkát kapott. A pénztár elnöke Köln város főpolgármestere, igazgatósága a biztosítottak által saját köreiből választott 6 és a védő vagy tiszteletbeli tagok sorából választott 12 tagból áll; ez utóbbiak fele a munkaadók, másik fele a honoratiorok teljesen érdektelen osztályából választandó.

Három év előtt a pénztár realisabb alapokra helyezkedett, a mennyiben a szervezetben a munkások kívánságára a következő módosításokat tették: A munka nélkül álló munkás nem köteles bármely neki kínált állást elfogadni; az igazgatóság 24 tagból áll, ennek felét a biztosított munkások köréből választják, felét a védők és tiszteletbeli tagok sorából, úgy, hogy az utóbbiak fele része lehet csak munkaadó; választható 12 póttag is a most jelzett elosztás szerint. Az intézetnek tagja lehet az a munkás, a ki egy év óta Kölnben tartózkodik. Ez intézetnek

eddig 100,000 márka tartaléktőkéje van. Teljesen hasonló biztosító intézet szervezését tervezik Hamburgban is és erre nézve az előmunkálatok már folyamatban vannak.

* * *

A legújabb ilyen intézmény *a zürichi*. Ez kiterjed valamennyi 16 éven felüli munkásra, kivéve a mezei munkásokat s azokat, akiknek napi keresete az öt frankot túlhaladja. A biztosítottaknak itt csak két osztálya van és pedig az összes munkások az I., az építőszezon-munkások a II. osztályba tartoznak. A fizetés és segély e két. osztályban a következőképpen aránylik: Ha a napszám három frank, fizet a munkás I. oszt. 10 ct., II. oszt. 30 ct. Segély nőtleneknek 1,10 frank, családosok számára 1,50 frank. Ha a napszám 3-4 frank, fizet a munkás I. oszt. 15 ct., II. oszt. 45 ct. Segély nőtleneknek 1,40 frank, családosok számára 1,80 frank. Ha a napszám 4-5 frank, fizet a munkás heten-

kint I. oszt. 20 ct., II. oszt. 60 ct. Segély nőtleneknek 1,50 frank, családosok számára 2'20 frank. Az oly biztosítottak, a kik három évig segélyt nem igényelnek, a díjak felét fizetik; a katonai szolgálat idején betegség vagy munkanélküliség esetén díjak nem fizetendők. A munkaadó a munkása után a fönnebbi két kategória szerint 10-30 centimet fizet. Zürich városa évenként legkevesebb 30,000 s legfeljebb 70,000 frankkal dotálja a pénztárt. A segélyre való igény a munkátlanság 6-ik napján kezdődik s egy évben legfeljebb 60 napra terjedhet. A város az intézet számára 300,000 frankos tartalék-alap létesítését tervezi.

* * *

Hasonló célú, de kisebb arányú intézkedéseket létesítettek a *bolognai* takarékpénztár, a düsseldorfi nagyobb ipartelepek, a genfi gázgyár, a st.-galleni rendőrségi testület, melyek inkább az alkalmazottakat kötelezőleg

szorítják a bérösszeg egy részének takarékpénztárszerű elhelyezésére. *Stuttgarban* pedig egy »kölcsonösségen alapuló központi intézet« áll fönn munkanélküliség esetére, mely a legszélesebb alapon, biztosító intézeti rendszer szerint, az egész országra kiterjedőleg van szervezve.

Végre a *német munkásszövetségek* is komolyan foglalkoznak a munkanélküliek kártalanításának kérdésével, 1895-ben a szövetségük, melyhez 214,836 munkás tartozott, 196,076 márkát fordított munkanélküliek gyámolítására, ide nem értve a sztrájkokat, melyekre a szövetség ugyanazon évben 239,816 márkát költött.

A *német néppárt* pedig határozati javaslatot dolgozott ki a munkanélküliek kötelező községi támogatására, melynek alapelvei a következők: 1. A munkanélküliség elleni biztosítás ma már nem megfejthetetlen probléma. A kérdés a birodalmi és városi statisztika,

valamint számos jeles tudományos munka adatainak alapján, a mai társadalmi rend keretében szerfölött nagy áldozatok nélkül megoldható. 2. A biztosításnak kötelezőnek kell lennie, minthogy minden kísérlet, a mely önkéntes szervezkedés alapján akarta megvalósítani, számbavehető eredmény, nélkül maradt és kilátást sem nyújtott ilyen eredményre. 3. A biztosítás terhének meg kell oszolnia a munkások, munkaadók, községek és az állam közt, mert mindezeknek, nem is szólva a biztosítás humanitárius céljáról, közvetlen érdeke a munkanélküliség megszüntetése vagy legalább lehető korlátozása. 4. A kötelező jellegű, fakultatív községi biztosítás alkalmas módja annak, hogy a munkanélküliség legalább a nagy ipari központokban csökkentessék és megfékeztessék.

A részletekben e javaslat körülbelül a st.-galleni és berni eredményeket s intézkedéseket veszi alapul. Eddig azonban ez a

határozati javaslat még tervezet, mely nem tudott általánosan érvényesülni és főleg csak az említett párt vidéki összejövetelein képezte rezolúció tárgyát.

A német néppárt e javaslatát a müncheni »Allgemeine Zeitung« terjedelmes cikkben bírálja, melyet főlemlítek, mert az egész mozgalmat a legélesebben ítéli el és igen pregnáns alakban fejezi ki az anti-szocziális irányzatot.

A bíráló az állami és községi hozzájárulást nem is nevezi másnak, mint alamizsnának, a munkaadók járulékát úgy értelmezi, hogy az béremelés, a termelés drágítása, melyet sokan úgy fognak behozni, hogy megfelelő összeggel le fogják szállítani a béreket. De leghevesebben kél ki a bíráló, dr. Tille Sándor, az ellen, hogy a magasabb béreket kereső munkások magasabb díjakat fizessenek; lehet, hogy viszont magasabb segélyeket is fognak kapni, de ez csak írott malaszt, mert nézete szerint a jól fizetett

munkás egyáltalán nem szokott munka nélkül maradni, mivel a munkaadó a jó munkást mindig szívesen foglalkoztatja és olcsóbb munkást csak akkor fogad, ha hiány van munkaerőkben, ha nagy megrendeléseket kap, melyeket nem akar elszalasztani.

A néppárti javaslat dr. Tille szerint, semmi egyéb, mint az ügyes és szorgalmas munkások megadóztatása a tehetetlenek és lusták javára. Ezeknek az utóbbiaknak egyéb dolguk se lesz, mint 26 héten át úgy, a hogy dolgozni és befizetni, hogy akkor azután napi 1 márka nyugdíjat húzzanak élethosszigan és azontúl csak 2-2 napra áll be valahova munkába, hogy a jogfolytonosság megmaradjon. Ha pedig a pénztár csak azokat veszi föl, a kik 26 héten át egyfolytában voltak munkában, akkor a tehetetlen munkások, a kiket sehol sem tűrnek meg 26 hétig, teljesen ki lesznek rekesztve az intézményből és akkor az egész törvénynek éppenséggel

nincs semmi célja. Gyakran hangoztatták, kivált Franciaországban, hogy városi és állami közmunkáknál figyelembe kellene venni a munkanélkülieket, sőt egyes törvényjavaslatok azt akarták kimondatni, hogy az ilyen közmunkáknál ne érvényesítsék föltétlenül a verseny elvét, hanem a munkákat csak olyan vállalkozóknak adják ki, a kik kötelezik magukat a munkásoknak méltányos béreket (fair wages) fizetni. Dr. Tille ebben is csak alamizsnát lát. A község és az állam ne törődjenek az ú. n. munkanélküliekkel, mert azok tehetetlen, lusta elemek és a ki ilyenekkel dolgozik, veszteségre dolgozik. És itt dr. Tille cinikussá válik.

Azt mondja, hogy Indiában és Mexikóban a lakosság nem olyan munkaképes, mint Németországban és az Egyesült-Államokban. És ez nem fog változni, mert gyöngé szülőktől csak gyöngé gyermekek származhatnak. És minden egyes népnek az a gazdasági érdeke,

hogy a gyöngye elemek ne szaporodjanak. Azt a férfit vagy nőt, a ki nem képes magát eltartani, a dologházba kell küldeni és ott a szülőket el kell egymástól különíteni. Nem szabad nekik módot nyújtani arra, hogy a jövő nemzedék keresetképtelen elemeit szaporítsák. A munkásoknak, azt állítja dr. Tille, eszük ágában sincs a szolidaritás. Az angol trades-unions a legerélyesebben tartják távol maguktól az 5 millió főnyi alsórendű nap-számos-népet. St.-Gallenben a jobb munkások maguk kérték a biztosító-intézet bezárását, mikor látták, hogy annak csakis a kisbérű, azaz alsóbbrendű munkások veszik hasznát. Ha biztosító-intézetet akarnak, szervezzék azt matematikai alapon, a jobb fizetésű, munkabíró elemekkel. Ha a rossz munkásokat, a kik kis bért keresnek és ritkábban kapnak munkát, szintén beviszik, úgy tesznek, mint az olyan biztosító-társaság, mely az orvosi vizsgálatot elengedi; fölemelheti

ugyan a díjakat, de minthogy a betegek mind odaözönlenének, a társaság csődöt mondana, az egészséges felek pedig pőrrel támadnák meg az intézetet. A jó munkást arra kényszeríteni, hogy munkanélküliség ellen biztosítsa magát, olyan dolog, mintha a földművelőt arra köteleznők, hogy tengeri szerencsétlenség ellen biztosítsa magát, vagy a bányatulajdonos fizessen díjakat a jégkár-biztosító szövetkezetnél. Egyáltalán dr. Tille szerint nagy rövidlátásra vall, ha egy állam még előmozdítja a munkaképtelen elemek elszaporodását, holott éppen arra kellene törekednie, hogy korlátozza ezek szaporodását, hogy ivadékaik ne is legyenek. Arra a gondolatra meg éppen nem szabad szoktatni ezeket az elemeket, hogy bármily minimális bére *joguk* van, minden ellenszegülés nélkül. A »jog a munkára« már elég veszélyes jelszó; a »jog az alamizsnára« még sokkal veszélyesebb.

Felemlítettem ezeket a fejtegetéseket, mert utalni kívántam arra, hogy a kik a munkanélküliség elleni biztosítást ellenzik, milyen inhumánus, anti-szocziális, valóságos cinikus fogalomkörből indulnak ki, arról nem is szólva, hogy a ki a munkanélkülieket mind tehetetleneknek mondja, elhallgatja, hogy még a leghatalmasabb iparágakban is nagymérvű válságok állhatnak be.

Némileg érthető, ha egyes munkaadók óhajtanák, hogy a munkás ilyenkor teljesen védtelen legyen, de ha a »gyöngé« munkásokat úgy ki lehetne irtani, a hogy Tille úr akarja, akkor egy új középkor sötét hajnala előtt állnánk ...

IV.

A svájci biztosító intézeteknél tett tapasztalatok igen becsesek és érdekesnek tartjuk ezeket áttekinthető alakban csoportosítani. Figyelembe veendő itt nevezetesen a munkások hivatása, honossága, családi állapota, életkora és bére.

Ezeket a szempontokat sorba véve, a következő tapasztalatokat regisztráljuk a svájci intézeteknél:

1. *A munkások hivatása.* A munkanélküliség ellen való biztosításnál, ha kötelező alapon létesítjük, a koczkázathoz képest kell a befizetéseket megállapítani. És a koczkázat egyik fokmérője a biztosított munkás foglal-

kozási ága. Adatokat ebben az irányban nem gyűjtöttek; befolyást gyakorolhat az iparág helyzetére az időjárás, a pillanatnyi üzleti konjunktúra, a helyi viszonyok jellege. Mindezek annyi eltérést idéznek elő, hogy a kockázati osztályok felállítása a legnagyobb nehézségekkel jár. De egészen elejteni még sem lehet, mert a díjak egyfélesége nagyon is igazságtalan volna. Ehhez képest újabban arra gondolnak, hogy a biztosítást iparágankint kellene szervezni, mért egy-egy iparágban a munkások és munkaadók mégis csak jobban ismerik a hivatásukkal járó kockázat általános és speciális elemeit.

Bernben, az első három évben, 100 munkanélküli közt napszámos volt 72,12, 77,96 és 73,55%, kőműves volt 4,42, 1,84 és 7,9%, kőfaragó 1,77, 0,62 és 0,41, gipszező és festő 7,96, 7,69 és 7,85%, ács 4, 3,4 és 4,13%, háztető-készítő 5,75, 4,3 és 5,4%, asztalos 1,32, 1,55 és 1,24%; a többi iparágaknál a

munkanélküliek száma jóval alul maradt az 1%-on. St.-Gallenben a munkanélküliek közt a napszámosok 66,3 és 78,1% közt változtak; utánok következtek a földmunkások 32,7, illetve 26,6%-al, a kőművesek 11%-al, a festők 7,5%-al. De ezeket a számokat legalább 10 évről kellene ismernünk, hogy némileg számíthassuk, mekkora lesz a legközelebbi évben a munkanélküliek százaléka.

St.-Gallenben 4220 biztosított közül az első évben 430 munkanélkülit jelentettek be, tehát 10,2%-ot, illetve 8,6%-ot a segélyre jogosultak közt. Az úgynevezett szezonmunkások közt 19,6% volt a munkanélküliek száma, míg a többi foglalkozásoknál 100–100 biztosított közül hárman tartottak igényt segélyre. A háztetőfedők és napszámosok közt 30% volt a munkanélküli, a festők és házalók közt 21-30%, a kőművesek közül minden ötödik maradt munka nélkül, ácsok, raktárnokok és appreteurök közül minden

tizedik, a kőfaragók, czipészek, könyvkötők, pécek, szabók, kárpitások és boltossegédek közül minden huszadik biztosított kapott segílyt.

Ezekből és más adatokból látható, hogy a hivatás alapján nem lehet a koczkázatot megállapítani. Egyesek ehhez képest azt javasolják, hogy a biztosítási kényszert csak azokra a hivatásokra kell alkalmazni, melyeknél a munkahiány krónikus állapot.

2. *A honosság.* Ez is fontos kérdés a munkanélküliség ellen való biztosításnál, mert annak helyes megoldása kellő mértékre fogja redukálni azt az aggályt, hogy a munkásokról való gondoskodás nagymérvű bevándorlást idéz elő és a dologkerülő elemeket nagyon is marasztalja a helybeli munkások, sőt a közbiztonság rovására. Ezt az aggodalmat hozták föl legtöbbször a st.-galleni intézet megalakításakor és ennek az állítólagos bevándorlásnak tulajdonítják az említett inté-

zetnek a bukását. A zürichi Gewerbeverband elnöksége a munkanélküliség tárgyában a városhoz beadványt intézett, melyben azt a tényt hozta fel, hogy »St.-Gallenben telet számos munkáscsalád, mely máskülönb Olaszországba vándorolt munkát keresni.« És a kik a munkanélküliség ellenszereivel foglalkoztak, a külföldiek ellen sok intézkedést javasoltak; a biztosításból ki akarták zárni valamennyit, vagy legalább is azokat, a kik nem laktak állandóan az illető városban. Curti Artúr dr. (Zürich) egy szakvéleményében egyenest azt a nézetét fejezte ki, hogy a munkanélküliség főoka, nevezetesen Zürichben, a sok külföldi munkás versenye. Ezt lehet tapasztalni, így ír Curti, valamennyi nagyobb svájcz városban; és habár a humanitási és jogi szempontból svájcz területen külföldieknek és svájcziaknak egyforma bánásmódot óhajtanék biztosítani, kétségtelen, hogy a józan gazdasági politika értelmében az állami

segélyt a helyi illetőségű polgárok számára kell fentartani. A külföldiek befogadása a biztosítási pénztárba növelné a külföldiek versenyét. Ha a külföldieket csak úgy biztosítják a munkanélküliség ellen, mint a svájciakat, akkor jobban fognak maradni. Ezt tapasztalták a st.-galle-niek az olaszokkal. És ez az ismeretes tény, hogy a külföldi, ha idegen földre szorul, szorgalmasabban, intenzívebbül dolgozik, mint saját hazájában. És miután a vállalkozó természetesen a jobb munkást választja, az idevonzott idegen elemek sokasodása folytán a belföldi elemek gyakrabban maradnak munka nélkül. Ehhez képest Curti dr. azt javasolja, hogy a kik nem laknak Zürichben legalább 2-3 év óta, a szóban forgó biztosításból legyenek kizárva. Ha azonban valamely külföldi község vagy állam a svájci polgárt épp úgy beveszi a biztosításba, mint a saját honosait, akkor a viszonyosságnak van helye.

De itt nem szabad feledni, hogy a kül-

földiek kizárása a biztosításból legsúlyosabban a helyi illetőségűeket sújtja. Mert hisz természetes, hogy a vállalkozók, a kik már amúgy is szívesebben fogadják a szorgalmasabb, kevésbé követelő külföldit, most még azért is előnyt adnak ezeknek, mert nem kell utánuk a biztosító pénztárba járulékot fizetniük. Egyébiránt kitűnt, hogy a fentebb jelzett aggodalmak nagyon is túlzottak voltak, a mi abból is látszik, hogy az e tekintetben kimondott megszorításokat úgy St.-Gallenben, mint Zürichben successive enyhítették.

3. *Családi állapot.* A munkanélküliek családi állapota két irányban van hatással a biztosításra, mert a családos ember egyfelől nehezebben bírja a díjakat, de másfelől magasabb segélyre tart igényt, elannyira, hogy majdnem valamennyi idevágó tervezet a családi állapot szerint állítja fel a segély-skálát.

A családi állapot kipuhatólása nagyon bonyodalmas munkát, adott, de egészben

véve kitűnt, hogy a nőtlenek, a kik kevésbé is érzik a biztosítás szükségét, a munkanélkülieknek 20-24%-át tették. De másfelől azt konstatálták St.-Gallenben, hogy a családos biztosítottaknál nagyobb a munkanélküliség kockázata, mint a nőtlenek közt (15,9% és 4,1%). Tetézi a bajt, hogy a családos ember nehezebben kap ismét munkát, mint a nőtlen, pl. azért, mert sok munkaadó lakást és ellátást ajánl, a mire a családos ember nem reflektál. Kölnben úgy akarták megoldani a kérdést, hogy a nőtlen munkásnak fél márkával kisebb segélyt adtak, mint a családosoknak, a mi természetesnek látszik; de a kezelés egyszerűsítése szempontjából némelyek azt ajánlottak, hogy a nőtlenek befizetését emeljék pl. heti 5 fillérrel. De hát ezzel a kérdés nincs megoldva, mert itt sokféle fokozat és árnyalat merülhet föl és a méltányos pénztárkezelő mégis csak figyelembe fogja venni, ha a munkanélküli egyén-

nek számos a családja és ha betegek vannak; de viszont arra fog ügyelni, hogy a családtagok közt nincsenek-e keresők, a kik a család fő munkanélkülisége idején továbbra, is munkában maradnak és fedezik a család szükségleteinek egy részét. Viszont a nőtlen munkásnak lehetnek hozzátartozói, elaggott szülei, kiskorú testvérei, a kiktől neki kell gondoskodnia.

4. *Az életkor.* Az életkor tekintetében úgy az elmélet, mint a gyakorlat emberei eddig inkább csak az alsó határt vették figyelembe; abból indultak ki, hogy munkanélküliség ellen csak a keresőképesség megkezdésekor lehet biztosítani és itt az a nézet jutott legtöbb esetben kifejezésre, hogy azoknál, kik szükségleteiknek csak egy részét keresik meg, a 14-18-ik életkorban 2 frank bérminimumot kell alapul venni. De nem igen vették figyelembe azt a körülményt, hogy bizonyos életkoron túl rohamosan csök-

ken a munkás keresőképessége, kivált ott, a hol a fizikai erő gyöngeségét nem pótolja a hosszú élet tapasztalata, a nagy. gyakorlottság által elsajátított kézi ügyesség. Itt a munkanélküliség gyakrabban áll be és nehezebben ér véget. A munkaadók – az összes jelentések tanúsága szerint – fiatal munkásokat keresnek, lehetőleg nőtlenekét, a kiket könnyű lélekkel lehet megint elbocsátani.

A munkanélküliség ellen való biztosítást tehát voltaképpen aggkori ellátásra használhatnák a munkások. Ehhez képest egyes tervezetekben kimondták, hogy, a 60 éven felüli munkásokat, a kiknek ellátása túlnagy terhet ró a pénztárra, ebből a biztosításból ki kell zárni. Kölnben egyenest kimondták, hogy a biztosítás nem szól olyan esetre, a mikor a munkanélküliséget az élemedett kor okozta.

De ez esetben mindjárt ki kellene mondani, hogy bizonyos életkoron túl a munkást

be se fogadják a pénztárba. Ha mint rég beírt éri el a veszélyes életkort, a kérdés nehezebb, mert a munkás nem azért fizeti a díjakat hosszú éveken át, hogy éppen akkor rekeszszék ki, mikor leginkább van szüksége a biztosításra. Ilyen esetben egyesek nézete szerint az illető tagnak vissza kellene téríteni a befizetett díjaknak a felét.

Hasonló intézkedést javasolnak azokra nézve, kik munkanélküliség közben érik el a 60 éves kort. Ezeknél a visszatérítendő összeg attól függ, hogy mióta vannak beírva és hányszor vették igénybe a segílyt; Kölnben pl. a már beírtakat a magas életkor címén nem rekesztik ki, sőt, ha nem akarnak tovább befizetni, befizetett pénzüket visszakapják, a miről a munkások bizottsága határoz, mert ők tudják a pénztár érdekeit úgy megóvni, hogy a szigorúbb intézkedés ódiama ne háruljon a kezelőségre.

5. *A bérek.* Meglehetősen meghonosult az

az elv, hogy a befizetések és a segélyek skáláját a bérek szerint kell megállapítani, mert a pénztár érdekében a jobban fizetett munkást jobban kellene megadóztatni és mert a jobb élethez szokott munkás a minimális segélyvel nem igen érheti be.

Ezt a kérdést érdekesen világítja meg dr. Hofmann E. az »Archiv für Soziale Gesetzgebung und Statistik«-ban.

A st.-galleni intézmény eredményei a következők:

	I. béroszt.	II. béroszt.	III. béroszt.
Biztosítottak száma	993	335	6
Munkanélküliek	197	64	2
Segélynapok	7.509	2.158	66.5
Segélyösszeg frank	13.579.65	4.531.80	159.60
Egy-egy biztosított segélye	13.61	13.52	26.80
.. .. munkanélküli segélye	68.62	70.80	79.80
.. .. biztosított segélynapjai	7.5	6.2	11
.. .. munkanélküli segélynapjai	38	37.7	33.25
Befizetett díjak	—	3.484.00	93.60
Egységes díjtétel mellett lett volna bevétel	—	2.650.80	—
Egységes segély (1.80 frc) mellett lett volna kiadás	—	4.004.10	—

A fokozatos skálát a munkások kívánták, sőt öt fokozatot akartak, 2.–, 2,50, 3.–, 3,50 és 4.– frank napi segélylyel. De a tapasztalat azt mutatta, hogy a három fokozat is sok volt, mert a kezelőségnek nagy erélyt kellett kifejtenie, hogy a biztosítottak közül 27,93% jelentkezzenek a II. fokra és 3,45% a harmadik fokra. Még a szezonmunkások is, a kik leggyakrabban veszik igénybe a segélyt, mind az első fokozatba akartak iratkozni. Ebből látható, hogy a jobban fizetett munkások nem igen félnek a munkanélküliségtől, mint inkább a magas díjaktól. Az meg éppen alig vihető keresztül, hogy a munkaadók vagy munkások maguk jelentsék be az időközben beálló béremelést. Ehhez képest Bernben csak egyféle díjtételt állapítottak meg, még pedig elég alacsonyát. A heti díjtételek ugyanis a következők:

	minimum	
Bernben	12.5centime	12.5centime
Zürichben	10	45
Bázel	10	60
St.-Gallen	15	30
Lounemann-féle német birodalmi javaslat.	12.5	50
Curti-féle javaslat.	15	40

A mi a bérösszegeket illeti, Bernben konstataáltak, hogy 514 munkás közül 5 franknál többet csak 94, 6 franknál többet csak 32 munkás keresett, 4 franknál kevesebbet 162 munkás. A munkások 40%-ánál 4.- és 4,89 frank közt változott a bér.

A St.-Gallenben a szezonmunkások közül 3 frankot keresett 40% és 4 frankot 40,8%, 1-2 frankot 6,4% és ilyen körülmények közt még a minimális befizetés is nehezen hajtható be. Még ha egyáltalán nem fordul elő munkanélküliség, akkor is nehéz ilyen bérek mellett megélni. Ilyen bérek mellett, ha az év egy része munka nélkül telik el, hogyan fizessen be a családos munkás évenként 10-15 frankot csak munkanélküliség

ellen való biztosításra? De pl. St.-Gallenben a munkanélküliek 64,5%-ánál tapasztalták, hogy feleségeik szintén keresnek, míg ezek aránya Németországban csak 18,1% és csak egyes városokban ér el nagyobb hányadot; Strassburgban ez az arány 24,4%, Stuttgartban 47,8%-ot tesz. A st.-galleni szezonmunkások közül 62% jelentette, hogy az' asszony is keres. Csakhogy ez a kereset fölötte ingadozó és nem volt pontosan kimutatható. 68 munkásnál albérlők czímén konstatáltak mellékkeresetet.

V.

A kérdésnek vannak másféle hajtásai és végletei is.

Érdekes újítás e téren az *egyes ipartelepek által létesített pénztárak* munkátlanlanság esetén való segítése. Ez a kezdeményezés tényleg olyan, melynek nagymérvű elterjedése nemcsak kívánatos, hanem lehetséges is. Példa és bizonyosság erre a következő konkrét adat:

Mohr A. L. czég Bahrenfeld-Altonában munkanélküliség esetére biztosító-pénztárát szervezett, mely az üzlet lanyhasága folytán ideiglenesen elbocsátott munkásokat három hónapon át segítse akképp, hogy a nős

munkás 1,6 márka, a nőtlen munkás vagy a munkásnő 0,8 márka és a férjes vagy özvegy munkásnő 1 márka segélyt nyer. A dolgozó munkások hetenkint 20, a munkásnők 10 fillért fizetnek az e célra szervezett gyári pénztárba. A hiányzó összeget a cég pótolja. A pénztár 1896. december 10-én alakult és 1896. december 26-ától 1897. márczius 19-éig terjedő kimutatás szerint az első héten 87, az utolsó héten kevesbedőleg 50 munkást kerek 6590 márkával segélyezett. A munkások járulékai 1896. december 19-től 1897. december 19-éig 674, a cég részéről adott pótlás 6916 márkára rúgott. 1897. márczius 19-étől december 31-éig a munkásoktól 3080 márkányi járulék folyt be, mely összeg a következő évben jött számításba. Az 1898. év december 18-án a cég ismét 53 munkást bocsátott el, kik részben 1899. márczius 19-éig élveztek segélyt. Egy munkásból álló bizottság vizsgálja meg és intézi el a kérvé-

nyéket és pedig annyira önállóan, hogy hetenkint 200 márka erejéig utalványozhat.

A Mohr A. L. cég nyilvánvalólag egyike azoknak a vállalatoknak, melyeknek üzeme az egész éven át nem egyenletes, mert a gyár a saison szerint majd hosszabb, majd rövidebb ideig szünetel. De a cégnek egyes munkásokra van szüksége. Hogy ezeket a termelés szünetelése alatt el ne veszítse, a munkások nélkülözhetővé vált részének minimális existenciát kellett biztosítani. Erre szolgál az említett biztosító pénztár létesítése, mely aligha áll kevésbé érdekében a munkaadóknak, mint a munkásoknak.

Egy újabb lépés. ezen a téren Schanz György dr.-nak, a würzburgi egyetem tanárának javaslata, melynek lényege a következő.

A kötelező biztosítás helyére *a kötelező takarékoság* elve lép, a melyet a legtöbb államban amúgy is kötelezővé tett betegsegélyezési biztosítással lehetne a gyakorlat-

ban megvalósítani és pedig a következő módon: minden betegsegélyző pénztári tag heti béréből a betegsegélyző pénztári illetményen kívül egy csekélyebb összeget, pl. 20 fillért a munkaadó visszatart s azt a maga részéről is megtoldva, pl. 10 fillérrel, a betegsegélyző pénztár révén a takarékpénztárba juttatja, ahol a munkás neve alatt növelik és gyümölcsöztetik. Ezt az összeget a betevő munkás csak akkor kaphatja ki, ha a munkából kilép, ami a mesterek erre vonatkozó bejelentési kötelezettsége által ellenőrizhető. Ha a megtakarított összeg bizonyos magasságot, pl. 50 kor. elért, az ezen felül való megtakarítással a munkás tetszése szerint rendelkezik. E javaslat főelőnye abban áll, hogy mellőzhetővé teszik annak a kérdésnek a feszegetését, vajjon a munkás a maga hibájából vesztette-e el foglalkozását. E rendszer mellett ugyanis a munkásnak meg kell kapnia – bárminemű okból állott is elő a munkanélküliség – a neve alatt

kezelt pénzt kamataival együtt, hiszen az az ő tulajdona. Valószínűnek látszik az is, hogy a munkások nagy része – a tanultabb, értelmesebb része – bizonyosan szívesebben fogadná ezt a kényszerű takarékossgot, mint a kötelező biztosítást. Ez utóbbinak, – mint már többször említettük – épp a józanabb, biztosabb állású munkások nagy ellenségei és pedig, mint számos példa, jelesül a st.-galleni tanúsítja, azért, mert úgy fogják fel a dolgot, hogy kötelező biztosítás esetén ők – a kik az elbocsátás veszedelmének nem igen vannak kitéve – minden haszon, a legcsekélyebb ellenszolgáltatás nélkül fizetik a biztosítási díjakat, a melyekből csak a munkások könnyelműbb, az állandó helyet kevésbé szerető része húz hasznot.

Ezenkívül kétségtelenül megvan az a jótékony erkölcsi hatása, hogy takarékosagra szoktatja azt az osztályt, a melynek erre legnagyobb szüksége van.

E tervezet ellen a következőket hozták föl: hogy ez mesterséges támogatás a könnyelmű sztrájkok esetére; hogy segítségnek kevés, hogy a munkásnak amúgy is sok a terhe s alig jut ily takarékoskodásra stb.

Tehát ez a javaslat sem olyan, melyet általánosítani lehetne s mely a kérdés kedvező megoldásához lényegesen hozzájárulna.

* * *

Ezzel némileg rokonságban van a svájci *takarékossági kényszer*. Ez ügyben ugyanis a svájci köztársaság ipari és mezőgazdasági kormánya már 1894. november 30-án körkérdest intézett az érdekelt testületekhez, a mikor a nemzeti tanács utasítása folytán nyomoznia kellett *a munkanélküliség okait, mérvét és tartamát*. A svájci iparegyesület központi elnöksége felhívása folytán a »Vorort des schweizerischen Handels- und Industrie-Vereins« a kérdést nem kevesebb, mint négy évig tanulmányozta, úgy hogy a tanulmány

eredménye csak most egy éve, 1899. márczius 20-án jutott nyilvánosságra.

De ez a vélemény fel is öleli a kérdés tömérdek részletét, három fejezetben, illetve 16 szakaszban csoportosítva azokat.

Ez a vélemény »*takarékossági kényszer*« elvére akarja alapítani az intézményt, mert azt kívánja, hogy a munkás csak annyiban legyen biztosítva, a mennyiben erre az imperatív önségely mellett képes. És a vélemény azt a tételt állítja föl, hogy *a takarékosságot kötelezővé kell tenni minden munkásra, a kinek évi keresete meghaladja a 200 frankot*

Nem lesz érdektelen elmondani, hogy a »Vorort« milyen eljárást ajánl a kényszer alkalmazására s látni fogjuk mi mindenfélet kellett itt figyelembe venni.

Minden munkás, a ki takarékoskodni tartozik, a helység illető hatóságától munkakönyvet, takarékkönyvet és takaréklapot kap; ezeket a munkaadó, mihelyt az illető egy napnál

tovább dolgozott nála, magához veszi, hogy beírja a munkába lépés napját, a kezdő bért, a netáni változásokat és az elbocsájtás napját. A munkás ezeket az iratokat csak akkor kérheti és kaphatja vissza, a mikor a bérszerződést meg akarja szüntetni; addig, míg a munkás ezeknek a papíroknak birtokában van, munkanélkülinek tekintik s joga van a segélyre.

A takarékoságra kötelezett munkások összesége testületet, külön jogi személyt képez. A köztársaság egész területe takarékkörültekere oszlik és ezek foglalják magukba a községi takarékhatalóságokat.

A munkaadók közt vannak, a kik kötelesek és vannak, a kik nem kötelesek a jelentkezésre.

A munkásokat megkülönböztetik a szerint, a mint a lakhelyök és munkahelyök állandó vagy változó.

Figyelembe veendő továbbá a jelentkezé-

seknél a bér minősége (természetben, napszám, darabszám, stb.) össze kell egyeztetni a munkások és a munkaadók bejelentéseit és némi fogalmunk lesz arról, hogy a bejelentések pusztán nyilvántartása milyen bonyodalmas munka.

De már most meg kell különböztetni a különféle foglalkozási kategóriákat és bérosztályokat, a melyek mérvadók arra, hogy mily összegűek a befizetések és segélyek. A segély összege emelkedik az átlagos munkanélküliség tartamához képest. Ha ez az átlag például 5 nap, akkor elegendő, ha a munkás csak annyit takarít meg, a mennyi erre az időre szükséges. Ügyelni kell arra, hogy a munkás elbírja a befizetést, de a segély se maradjon a létminimumon alul. Ha a munkás annyit se tud befizetni, hogy ezt a minimumot biztosítsa, akkor a munkaadó is járuljon hozzá és pedig olyformán, hogy a munkaadó többet fizessen, ha a mun-

kás a bérből nagyobb hányadot tartozik megtakarítani.

A munkaadó járulékai csak akkor kezdődnek, ha a betét meghaladja a bér 6%-át és emelkedhetnék egész 10%-ig. A betét maximuma 15% lenne, a mihez a munkás 10%-al, a munkaadó 5%-al járulna. A segély legyen legalább a napibérnek $\frac{1}{3}$ -a és legfeljebb annak a fele olyformán, hogy a maximális segély a munkanélküliség minimális tartama alatt (öt nap), a segély minimuma pedig akkor adatnék, ha a munkanélküliség tartama eléri a maximumot.

Már ez is elég bonyodalmas, de fokozza a bonyodalmasságot még az, hogy a két szélső határ közt sok a fokozat, így például a segély változhat 50 fillér és 2 korona közt a napi betét pedig 8 és 4 fillér közt. Ha a munkanélküliség átlagos tartama az illető foglalkozási ágánál 45 nap, akkor a munkás mintegy 10 fillér betét mellett 50 fillér nap

segélyt és 35,3 fillér betét mellett 2 korona napi segélyt biztosít magának.

De az intézmény legnagyobb baja az, hogy a munkásoktól igen magas betéteket követel és némileg hosszabb tartamú munkanélküliség esetén fölötte csekély segélyt biztosít, a minek oka abban rejlik, hogy az intézmény szervezői a munkaadókra lehetőleg csekély terhet akarnak róni, a községet és az államot pedig kizárólag csak a kezelési költséggel kívánják megterhelni.

És itt megjegyzendő, hogy a Centralvorstand der Schweizerischen Gewerbe-Vereins a munkanélküliség ellen való biztosítást úgy kontemplálta, hogy nemcsak a munkások, de a községek, kantonok, a szövetség és a munkaadók szintén hozzájárulnak annak terheihez. A Schweizerische Handels- und Industrie-Verein központi gyűlésén (1895. április 27-én) Schindler-Huber Dittrich, előadó a következő érdekes véleményt fejezte ki:

»Ha egy iparág úgy áll, hogy a munkanélküliség ellen való gondoskodásra nem jut pénze, akkor mondjon le erről a gondoskodásról, de sokszor fogjuk tapasztalni, hogy az illető iparágnál nem a képességen, hanem az akaraton múlik a dolog s az illető iparosok egyszerűen kényelmesebbnek tartják a munkanélkülieket 3 hónapra egyszerűen az államra vagy a városra bízni, a helyett, hogy maguk gondoskodnának róla. De senkisé fogja állíthatni, hogy a zürichi építő-ipar, a mely most erősen virágzik, el ne tudná tartani foglalkozás nélküli tanult munkásait. Csak meg kell próbálni és menni fog a dolog. Sőt akkor csökkenni fog a munkanélküliek száma, mert a munkaadó ha tudja, hogy a segélypénztár nagyobb igénybevétele esetén az ő járuléka biztosan emelkedik, óvakodni fog attól, hogy rövid időre új erőt alkalmazzon.«

Ebben az irányban tovább is lehet a munkásokról gondoskodni. Azokban az esetek-

ben, mikor a munkások csekély bére és az átlagos munkanélküliség nagy tartama szükségessé teszi a munkaadók járulékait, akkor ez a járulék szűnjék meg, mihelyt a munkásnak betéte elérte az egy évi minimum többszörösét. Ez nagy előnyt biztosítana a munkapiacson a takarékos munkásoknak, mert a vállalkozók szívesebben szerződtenék őket, mintsem azokat, a kik után takarékjárulékot kell adniok. A munkások viszont arra törekednének, hogy lehetőleg ne nyúljanak a takarékbetétekhez, melyeknek csökkenése folytán nehezen tudnának új munkát kapni.

Figyelembe veendő még egy körülmény, t. i. hogy egy munkás halála esetén kit illet meg a munkaadója által szolgáltatott járulék. Az idevonatkozó vélemény szerzői szerint ez a járulék a munkás örökösait vagy a takarékhatalóságot illetné meg.

Sztrájk és bojkot esetére a vélemény szer-

zői azt javasolják, hogy a munkásokat csak akkor illesse meg a segély, ha a munkaadók nem járultak a betétekhez; ha azonban a takarékhatalosnál munkaadók járulékaik is vannak letétben, akkor a munkaadók mindezeket a járulékokat egy hónapra, sőt hosszabb időre is zár alá helyeztethetik.

A vélemény szerzői mellőztek egy fontos kérdést, azt t. i., hogy a munkanélküliek pénztárának kezelésében milyen befolyást kell biztosítani a munkásoknak; egyszerűen városi és állami hivatalokkal kívánják ezt a pénztárt kezelteni.

A takarékkényszer mellett a vélemény szerzői a *munkaközvetítést* is óhajtják szervezni oly formán, hogy a takarékhatalosok, melyek minden községben működnek, a nálunk bejelentett elbocsátásokat és elbocsájtottakat bejelentenek egy központi hatóságnak, a mely ezeket viszont közölné a többi takarékhatalosokkal és egyéb érdekeltekkel.

Ezeket minden takarékhatalóság közzétenné. E mellett a munkások és munkaadók megbízhatják a takarékhatalóságot, hogy helyettök a munkaszerződéseket aláírják.

VI.

A tapasztalatok alapján, melyeket az előzőkben felsoroltam, Bazel város nagytanácsa 1899. november 23-án új törvényt szavazott meg, mely az évi 1800 franknál kevesebb bért kereső munkásokra mondta ki a *biztosítási kényszert*. A törvény négy csoportot különböztetett meg, az I-be a kevésbé kockázatos iparágat, a II-ba a több kockázattal járókat sorolta, a III. és IV-be pedig az építő-ipart. Megkülönböztetett továbbá 4 bérosztályt, a szerint a mint a heti-bér 12 frank, 12–18 frank, 18–24 frank vagy meghaladja a 24 frankot. Ezek alapján a befizetési skála következőleg alakult:

Kockázati csoportok	Bérosztály				
	I.	II.	III.	IV	
1	2½	5	10	15	centime
2	5	10	15	20	,
3	10	20	30	40	
4	15	25	40	50	

A munkaadók heti járuléka az 1. és 2. csoportbeli munkásnál 10 cent., a 3. és 4-ik csoportbelinél 20 centime. Az állam a kezelési költséget fedezi és 30,000 frankkal járul a kiadásokhoz. A biztosítottnak nincs joga segélyre, ha strike miatt marad munka nélkül, ha kellő ok nélkül önként lépett ki a munkából, vagy a gyártörvény alapján felmondás nélkül volt elbocsátható, ha betegség vagy baleset miatt vesztette el munkáját és ha fontos ok nélkül visszautasít valamely felajánlott munkát.

A napi segélyek az I. bérosztálynál: nőtlen vagy gyermektelen munkásnak 70 cent., családos embernek, ha egy gyermeke van, egy frank, ha több gyermeke van 1.30, föltéve, hogy a nő nem keres külön. A biztosított

munkás által eltartott szülők és testvérek úgy vétetnek számításba, mint a nő és gyermekek. A IHk bérosztályban a napi segélyek 0.80, 1.20, 1.50 frank. A III. bérosztályban 0.90, 1.40, 1.70 frank. A IV. bérosztályban 1.00, 1.50, 2.00 frank. A segély a munkanélküliség negyedik napján kezdődik és egy évben legalább 70 napig tarthat.

A nagytanács úgy szavazta meg a törvényt, hogy nem bocsátja népszavazás alá.

A törvény 15,000 munkásra terjesztetett ki és a pénzügyi terv szerint a munkások 87,000 frankot, a munkaadók 63,000 frankot és az állam 30,000 frank évi segélylyel járul a költségekhez és fedezi a 15,000 frank évi kezelési költségeket.

A törvénynek 1900. május 1-én kellett volna életbe lépnie. De az u. n. kisiparospárt, mely ellenezte a törvényt, összehozta az ezer aláírást, amely szükséges, hogy népszavazás alá bocsássák a kérdést. Folyó évi

február 18-án történt meg a népszavazás azzal az eredménnyel, hogy 5458-an szavaztak *ellene* és csak 1119-en mellette, holott a munkások maguk vagy 2500 szavazattal rendelkeztek. *A törvény tehát elbukott.*

Ennek okait a következőkben vélik felismerhetni: A munkások úgy vélekedtek, hogy a biztosításnak csak a gyöngé munkások veszik hasznát, hogy a külföldi munkások, akik a biztosításból ki voltak zárva, előnyben lesznek, mert értük nem kell járulékot fizetni. A polgárság nagy része azt hangoztatta, hogy az intézményt, ha a munkások ellenzik, nem kell rájuk erőszakolni; attól is aggódott, hogy a város háztartása, mely már is $1\frac{1}{2}$ millió frank deficitet mutat föl, zavarba juthat. De leginkább ellenezték a törvényt a kisiparosok, úgy a befizetések, mint a sok bejelentés és bérlevonások miatt, de főleg attól tartottak, hogy a legények könnyebben fognak a munkából kilépni,

vitás kérdésekben nehezebben fognak engedni, ha az új intézmény fedezi a hátukat.

Másutt is hallottunk hasonló megokolást a többi védelmi intézkedésekkel szemben. Azt mondják ugyanis: A szolid, képzett munkáselem nem szívesen támogatja ez intéz, kedéseket; a biztosításnak ez a neme kiöli a munkásból az önségély iránti érzéket; a biztosítás csekély előnye is tartóztatja a munkátlanokat a munkaközvetítés előnyeinek kiaknázásától; a munkások nagyobb tömegekben vonulnak oly városokba, a hol ily biztosító-intézetek vannak s ha ennek előnyeit fenékgig kihasználták, eltűnnek az illető városból; végre a munkaadók nehezen érintkezhetnek a munkásokkal, mert ezek a biztosítás előnyeiben bízva nem engedelmeskednek stb., stb.

Egyes nemzetgazdák, a kik első sorban ezzel a kérdéssel foglalkoznak, azt vitatják, hogy a munkanélküliség ellen való biztosítás

ügyét egészen a munkásszövetségek körébe kellene utalni, mások pedig ezt veszedelmesnek tartanak a munkaadók szempontjából, a kik így teljesen ki volnának szolgáltatva a munkások kénye-kedvének.

* * *

A mi a svájci városokban történik, az mindeddig csakis kísérletezés.

A probléma a maga egész nagyszerűségében meredezik előttünk, ha a nagy iparállamokat nézzük. A *német birodalomban* 1895-ben két ízben számlálták meg a munkanélkülieket; június 15-én 179,004 és december 2-án már 533.630 munkást konstátáltak, a ki kereset nélkül volt.

Angolországban az egyesült gépmunkások egyesülete 1851-től 1893-ig közel 35 millió márka segélyt osztott szét »ajándék« címen munkanélküli tagjai közt.

A németországi viszonyokat a »Deutscher Verein für Armenpflege und Wohlthätigkeit«

múlt évi boroszlói gyűlésen tüzetesen ismertette dr. *Buehl*, a hamburgi *szegényhivatal* igazgatója és arra az eredményre jutott, hogy belátható időn belül a szegényhivatalra fog hárulni a munkanélküliekről való gondoskodás. Londonban a *working-house* intézménye bámulatot arányban csökkentette ugyan a szegényhivatalok költségeit, de ez csak annak köszönhető, hogy a jótékony-egyletek nagy arányú tevékenységet fejtettek ki az aggod, betegek és gyöngé testűek érdekében. Hogy hányan kerültek el a dologházat olyformán, hogy koldultak, loptak vagy koplaltak, arról nincsenek adataink.

Dr. *Buehl* 170 német községhez *intézett kérdést a munkanélküliség ügyében*; 64 községben semmiféle intézkedés nincs, 106 községben azonban tettek kísérleteket és legtöbbszörre bizonyos városi munkát végeztetnek a munkanélkülivel. Hamburgban, Stuttgartban, Aachenben munkakimutatásokat

adnak ki és így igyekeznek munkát szerezni. Boroszlóban, Wiesbadenban a kereset nélküli munkásokat a mérnöki hivatalhoz utasítják, a hol *közúti munkákra* alkalmazzák őket, csakhogy sem a mérnöki hivatal, sem a szabad munkások nem szívesen látják őket. Bréma, Boroszló, Kassel, Lübeck, Potsdam városokban *foglalkoztató műhelyek* vannak, ahol a munkanélküliek fát aprítanak, utcát söpörnek, kötőszert készítenek, csöveket tisztogatnak, matrácokat készítenek. De ezek a munkák mind kis arányúak. Főszerepet játszik a kőfejtés és kötörés.

Természetes, hogy ez nem elégítheti ki a munkásokat és a közgazdasági erőknél balga fecsérzése géplakatossal, műasztalosrajzolóval vagy divatüzleti segéddel utcát söpörtetni.

Újabban a német szakegyletek azzal foglalkoznak, hogy maguk szervezzék a munkanélküliek biztosítását. A német fém-mun-

kások egylete ezt határozatilag kimondta és ha – a tagok egy részének heves ellenzése ellenére – ezt keresztülviszi, akkor úgy számít, hogy kezébe veszi a munkaközvetítést is és a *szakegylet fogja a munkaadókkal a bérszerződéseket megkötni.*

Ez az új eszme, melyet a Deutsche Arbeiter-Zeitung ez évi márczius végén helyezett kilátásba, a kérdést felette érdekes fázisba juttatja, melyet az érdekelteknek jó lesz figyelemmel kísérniök.

A *franciaországi* intézményeket is tüzetesen ismertettem fentebb és itt csak egy újabb kísérletet említek föl, a Lilieben létesített egyletet: »Assistance lilloise par la travail«, mely munkásnőknek *nyersanyagot előlegez* és az általuk előállított gyermekruhákat a kiskereskedőknek adja el olcsó árban.

* * *

Mint az elmondottakból látszik, a kérdésnek még sok az ága-boga.

A kísérletek szemünk előtt folynak. Egyelőre még nincs más dolgunk, mint ezeket figyelemmel kíséreni. A mi azokból nem jó, az alászáll, a mi pedig jó, fölemelkedik, mint a tejföl. És így módunkban lesz a kérdés megoldása körül a legjobb anyagot fölhasználni.

Kétségtelen azonban, hogy mindenkinek érdeklődnie kell e fontos probléma iránt, mely most már nem kerül le a napirendről s melynek minden országban való aktualitását mindinkább el fogjuk ismerni.

Ezt a bizonyára igen fontos czélt kívánta előmozdítani ez az igénytelen értekezés.

Most már a mi munkaközvetítő hivatalunk havi és időszakai kimutatásai is ijesztő számokban tárják föl előttünk a munkanélküliség növekedő arányait és sokszor kell arra gondolnunk, hogy ez a helyzet bizony tartthatatlan, közgazdasági és szocziális szempontokból egyaránt.

A város vezetői, a kormány illetékes köze-

gei és a közgazdasági élet különböző ágainak képviselői vegyék tehát hasznát ama szerény útmutatásoknak, melyeknek egybegyűjtését ez igénytelen füzettel céломúl kitűzni bátor voltam.

TARTALOM.

Ajánlás	5
A munkanélküliség okai és problémája.....	7
A budapesti foglalkoztató műhely.....	8

I. Legrégibb intézkedések.

Német keresztény utasfogadók	12
Leányfogadók	13
Ellátó állomások	14
Javitóházak	16
Munkásgyarmatok	18
Munkástelep.....	21
Otthongyarmat	21
A párisi munkás-szálloda.....	23
Más párisi munkássegélyző-intézetek	26

II. Ingyenes segélyezés.

Ínségmunka	29
A munkaidő megrövidítése.....	31

A munkástitkárságok	31
A munkaközvetítés általában.....	34
Ugyanaz Poroszországban	35
Ugyanaz más országokban	36
Községi munkaközvetítés	38
Franciaországi munkaközvetítés.....	39
A budapesti munkaközvetítő-intézet	41

III. Munkanélküliség ellen való biztosítás.

Berni kezdeményezés és tapasztalatok.....	48
A st.-galleni biztosító-intézet	52
A bázeli törvényjavaslat	58
A dijoni intézet	66
A kölni iparegylet alkotása	68
A zürichi intézet	71
A bolognai s más kezdeményezések	72
A német munkásszövetségek és a német néppárt tervei	73
Az »Allgemeine Zeitung« e tervekről	75

IV. A biztosítóintézeteknél tett tapasztalatok.

A munkások hivatása	81
A munkások honossága	84

A munkások családi állapota	87
A munkások életkora	89
A bérek	91

V. Egyes ipartelepek által létesített pénztárak.

A Mohr A. H. cég kezdése	96
A munkások kötelezése a takarékosagra	98
Takarékossági kényszer	101
Az erről szóló szakvélemények	102

VI. Egyéb intézkedések.

Biztosítási kényszer	111
Az idevonatkozó törvényjavaslat bukása	114
A bukás okai	114
Német kísérletek	115
A londoni workinghouse	117
Dr. Budol kérdőíve.	117
Más kísérletek	118
Befejezés	119